

Banskobystrický samosprávny kraj
Krajská knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene

*Literárne osobnosti
mesta a okresu Krupina*

2009

**Banskobystrický samosprávny kraj
Krajská knižnica Ľudovíta Štúra
vo Zvolene**

**Literárne osobnosti
mesta a okresu Krupina**

Biografický slovník

Zostavila: Mgr. Elena Matisková

2 0 0 9

ISBN 978-80-85136-41-8

ÚVOD

Krajská knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene vydala v roku 2008 biografický slovník Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. Pri realizácii slovníka vznikla požiadavka spracovať literárne osobnosti celého regiónu (okresy Zvolen, Krupina a Detva), preto sa knižnica rozhodla postupne spracovať a vydať ďalšie dva slovníky. V tomto roku vydáva biografický slovník **Literárne osobnosti mesta a okresu Krupina**, čím si zároveň pripomína 765. výročie obnovenia mestských výsad mestu Krupina.

Slovník má rovnakú štruktúru ako slovník literárnych osobností Zvolena. Sú tu zaradení básnici, prozaici, dramatici, prekladatelia, publicisti, autori, ktorí popularizovali vedecké poznatky, tvorcovia literatúry faktu, literárni a kultúrni historici a kritici, ktorí sa na území dnešného okresu Krupina narodili, tu pôsobili alebo umreli a knižne vydali minimálne jedno dielo. Našou snahou bolo priniesť čo najkomplexnejší pohľad na literárne osobnosti spojené s regiónom Krupina, preto sú do slovníka zaradení aj filológovia, jazykovedci, niektorí starší učitelia píšuci príležitostné básne a autori, ktorí vydali populárno-náučné diela s regionálnou tematikou. Z časového hľadiska boli do slovníka zaradení literárni tvorcovia od polovice 15. storočia až po súčasnosť. Profily niektorých osobností sú spracované v oboch slovníkoch, pretože ich život sa viaže s okresmi Zvolen aj Krupina.

Základnými prameňmi pre spracovanie profilov osobností boli monografie, literárni sprievodcovia, encyklopédie a slovníky, predovšetkým, 5-zväzkový Slovenský biografický slovník, Biografický lexikón Slovenska, z ktorého vyšli doposiaľ tri zväzky, 2. vydanie Slovníka slovenských spisovateľov 20. storočia, publikácie Literárne osobnosti okresu Zvolen autorky Margity Kokavcovej a Krupina – monografia mesta, ktorú spracoval Miroslav Lukáč s autorským kolektívom. Pri žijúcich autoroch sme údaje o biografii a diele dopĺňali osobnými konzultáciami.

Jednotlivé profily sú spracované formou hesiel lexikografickým štýlom. Heslá obsahujú:

– priezvisko a meno,

- základnú charakteristiku,
- dátum a miesto narodenia a úmrtia,
- slovné pseudonymy,
- prehľad o štúdiách, pôsobení a činnosti a vzťah k regiónu,
- prehľad a stručnú charakteristiku literárnej tvorby so zvýraznením literárnych diel,
- pamiatky spojené s regiónom,
- literatúru o osobnosti.

Do výberu literatúry o osobnosti sme zaradili monografické diela, encyklopédie, slovníky a personálne bibliografie s maximálnym počtom sedem titulov. Uprednostnili sme diela nachádzajúce sa v Krajskej knižnici Ľudovíta Štúra vo Zvolene pre ľahšiu dostupnosť čitateľom.

Nedostatok niektorých biografických údajov spôsobil rozdielnosť v rozsahu spracovania hesiel jednotlivých tvorcov.

Pri tvorbe hesiel boli použité primárne i sekundárne informačné pramene Krajskej knižnice Ľudovíta Štúra vo Zvolene a Slovenskej národnej knižnice v Martine. Pri tvorbe slovníka nám účinnú pomoc poskytol PhDr. Miroslav Lukáč, za čo mu vyjadrujeme poďakovanie.

Veríme, že v budúcnosti doplníme slovník o ďalšie osobnosti, ktoré v tomto období vytvárajú svoje literárne prvotiny.

Slovník je určený všetkým záujemcom o literárne osobnosti Krupiny a jej okolia, historikom, kultúrnym pracovníkom, pedagógom, študentom i širokej čitateľskej verejnosti.

Zostavovateľka

PROFILY OSOBNOSTÍ

AMBRUŠ, Jozef

literárny historik, editor

22. 9. 1914 Horný Badín

2. 4. 1993 Bratislava

Pseud.: I. J. Bič, Inka Lipská, Ján Bystrík, J. Gálik, Ľ. A. Podsitnian-sky, Ľ. Babčan, Ľ. Hlas, Ľudo J. Ambruš

Základnú školu navštevoval v rodisku, gymnázium v Banskej Štiavnici a v Trnave. V r. 1934-38 študoval slavistiku a klasickú filológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Absolvoval študijný pobyt v Lublane a v Krakove. Od r. 1938 bol asistentom Slovenského seminára na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. V r. 1939 získal titul doktora filozofie. Pracoval na Úrade propagandy v Bratislave a v r. 1943-45 na generálnom konzuláte vo Viedni, kde súčasne viedol lektorát slovenčiny a češtiny na vysokej škole pre svetový obchod. V r. 1948-53 bol vedúci vydavateľstva Spolku svätého Vojtecha v Trnave. V 50-tych a 60-tych rokoch pracoval ako jazykový redaktor Slovenského vydavateľstva technickej literatúry, odborný pracovník Ústavu slov. literatúry SAV v Bratislave, knihovník Spolku svätého Vojtecha v Trnave a vedecký pracovník Ústavu slov. literatúry SAV. Od r. 1973 pracoval v Literárnovednom ústave SAV v Bratislave a od r. 1981 bol na dôchodku.

Jozef Ambruš ako literárny historik, editor literárnych textov a korešpondencií slovenských spisovateľov sa zaoberal najmä problematikou skúmania štúrovského obdobia. V prvej rozsiahlej literárnohistorickej štúdií *Poézia Ľudovíta Štúra* (1937) sleduje vznik Štúrových básní. Samostatný celok tvoria jeho pramenné štúdie o živote a básnickej tvorbe Daniela Maróthyho *Daniel Maróthy na štiavnickom lýceu* (1938), *Daniel Maróthy v Bratislave* (1950) a *Dvojaká ľúbosť Daniela Maróthyho* s podtitulom *Príspevok ku škole štúrovej* (1941).

V ďalšej literárnohistorickej činnosti sa sústredil na výskum osobností a problematiky slovenského národného obrodzenia. V r. 1938 vydal *Poéziu Ľudovíta Štúra*. Pripravil na vydanie výber z úvah a článkov Ľ. Štúra *Slovo na čase* (1942). Po ňom nasledovalo v 5-tich zväzkoch vydané *Dielo Ľ. Štúra* (1953-57) a jedinečná 3-zväzková edícia *Listy Ľ. Štúra* (1954-60). V r. 1965 nasledovala monografia *Ľudovít Štúr – život a dielo*. V ďalšom výskume venoval osobitnú pozornosť básnikovi Jánovi Hollému. V 10-tich zväzkoch vydal *Dielo Jána Hollého* (1950), pramennú biografickú knihu *Ján Hollý očami svojich súčasníkov* (1964) a *Korešpondenciu Jána Hollého* (1967). Vo svojich dielach zhromaždil maximum dostupných textov, pričom vydanie opatril rozsiahlym a podrobným edičným aparátom. Ďalej vydal *Vzájomné listy Jaroslava Vlčka a Jozefa Škultétyho* (1963) a *Korešpondenciu Jozefa Petroviča* (1969). Rôzne štúdie a príspevky publikoval v odborných periodikách a zborníkoch. Patril medzi hlavných tvorcov *Slovníka slovenskej literatúry* (1969) a zúženej *Encyklopédie slovenských spisovateľov* (1984).

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 67–68.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 12–13.
- Chovan, Juraj: Jozef Ambruš v zrkadle času a večnosti. In: Biografické štúdie 27. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2000. – S. 199–201.
- Kraus, Cyril: K nedožitým deväťdesiatinám Jozefa Ambruša. In: Literárny (dvoj)tyždenník. – Roč. 17, č. 32–33 (2004), s. 2.
- Maťovčík, Augustín: Album zabudnutých osobností: Ambruš, Jozef. In: Literárny týždenník. – Roč. 13, č. 3 (2000), s. 8.
- Rezník, Jaroslav: Túry do literatúry : po literárnych stopách Slovenska. – Bratislava : Slovart, 2001. – S. 373.

BALLEK, Ladislav

prozaik, esejista

2. 4. 1941 Terany

Žije v Bratislave.

Vyrastal v rodine colného úradníka v Dudinciach, neskôr v Šahách, kde navštevoval základnú a strednú školu. V r. 1959-63 študoval slovenčinu, dejepis a výtvarnú výchovu na Pedagogickom inštitúte v Banskej Bystrici. Po prezenčnej vojenskej službe na Šumave bol učiteľom na Základnej deväťročnej škole v Habovke na Orave. V r. 1966-67 pôsobil ako redaktor Čs. rozhlasu – štúdia v Banskej Bystrici a v r.

1968-72 redaktor krajských novín Smer. V r. 1972 prešiel pracovať do vydavateľstva Slovenský spisovateľ v Bratislave, kam sa neskôr presťahoval a trvalo usadil. V r. 1977 sa stal vedúcim literárneho oddelenia na Ministerstve kultúry SR, v r. 1980 bol námestníkom riaditeľa Slovenského literárneho fondu, v r. 1984-89 vedúcim tajomníkom Zväzu slovenských spisovateľov a v r. 1989-91 na tvorivej dovolenke.

V r. 1992-94 bol poslancom Národnej rady SR. Vyučoval na Pedagogickej fakulte v Nitre a na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V r. 1998 kandidoval za prezidenta SR. V r. 2001–2008 bol veľvyslanec SR v Českej republike. Je čestným predsedom Spoločnosti Ladislava Novomeského.

Po literárnych začiatkoch v periodikách a zborníkoch knižne debutoval novelou *Útek na zelenú lúku* (1967) o hľadaní východísk mladého človeka v zložitých vzťahoch medzi ľuďmi. Získal za ňu Cenu Ivana Krasku za najlepší debut roka. Problematika medziludskej komunikácie rezonuje aj v ďalšej novele *Púť červená ako ľalia* (1969), v románe *Biely vrabec* (1970) i v zbierke autobiograficky ladených noviel *Južná pošta* (1974), v ktorej pre literatúru objavil a čitateľovi sprítomnil slovensko-maďarské pohraničie. Do tohto prostredia situoval svoje vrcholné diela *Pomocník s podnázvom Kniha o Palánku* (1977), a *Agáty s podnázvom Druhá kniha o Palánku* (1981). Na tieto monumentálne diela voľne nadväzujú romány *Lesné divadlo* (1987)

a *Čudný spáč zo Slovenského raja* (1990), ktoré autor už situoval do iného prírodného i spoločensko-politického prostredia. V poslednom románe *Trinásty mesiac* (1995) zobrazuje osudy troch bratov, ktorí sa stretávajú po odstupe času v pestrofarebnom svete južného Slovenska. Románová tvorba Ladislava Balleka mala mimoriadny ohlas doma i vo svete. Jeho diela boli preložené do češtiny, ruštiny, maďarčiny, nemčiny, rumunčiny a iných jazykov. Boli tiež spracované a uvádzané vo filmovej a divadelnej adaptácii. Popri románovej tvorbe je známy aj ako esejista vyjadrujúci sa k aktuálnym kultúrnym a spoločensko-politickým otázkam. Jeho eseje vyšli pod názvom *Letiace roky* (1998) a *Zlatý stôl* (2000).

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 27–28.
- Hochel, Igor: Príbeh ako princíp - Ladislav Ballek. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – 183 s.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 5–6.
- Krnová, Kristína: Literárne dielo Ladislava Balleka : zborník z literárnovednej konferencie uskutočnenej 23. 10. 2002. – Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2003. – 119 s.
- Ladislav Ballek. In : Slovenský literárny kalendár 1995. – Bratislava : Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov, 1994. – Nestr.
- Pašková, Soňa – Matisková, Elena: Súčasní regionálni autori : výberová regionálna bibliografia. – Zvolen : Krajská štátna knižnica L. Štúra, 1998. – S. 2–3.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 22–23.

BANGA, Dezider

básnik, prekladateľ, rozprávkar

24. 8. 1939 Hradište

Žije v Bratislave.

Základnú a strednú školu navštevoval v Uhorskom neďaleko Poltára. V r. 1954-58 študoval na Pedagogickej škole pre výchovu učiteľov národných škôl v Krupine, kde aj maturoval. V štúdiách pokračoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V r. 1963-69 učil na gymnáziu v Trebišove. V r. 1969-78 bol dramaturgom literárnej redakcie štúdia Slovenskej televízie v Košiciach a v r. 1979-90 redaktorom a šéfredaktorom mesačníka *Nová cesta* v Bratislave. Po r. 1990 sa stal predsedom občianskeho združenia *Romani kultura* a šéfredaktorom mesačníka *Roma* i detského časopisu *Luluďi*.

Dezider Banga je výrazný predstaviteľ rómskej literatúry na Slovensku. Vo svojej tvorbe vychádza z rómskej ľudovej slovesnosti. Jeho literárne začiatky siahajú do obdobia štúdií v Krupine. Básne uverejňoval v literárnych časopisoch a zborníkoch. Knižne debutoval baladicky ladenou zbierkou *Ľubostnej, prírodnej a sociálnej lyriky Záružlie a lekno* (1967), po ktorej nasledovali rovnako ladené zbierky *Rozhovory s nocou* a *Modrá búrka* (obidve 1970). Autentické zážitky a spomienky na detstvo a mladosť zachytil v zbierke *Horiaca višňa* (1983) a neskôr v zbierke *Snečný vánok* (1999). Výbery z jeho lyriky vyšli v knihách *Magnólie zhasínajú* (1989) a *Lyrika* (1992). Cieľavedome sa venuje zbieraniam a vydávaniu rómskej ľudovej poézie a rozprávok, ktoré vydal v knihe *Pieseň nad vetrom* (1964), v rozprávkach pre deti *Čierny vlas* (1970) a v antológiách ľudových rozprávok a rómskej poézie *Paramisa* a *Verše z vrbiny* (obidve 1993). Súčasťou jeho tvorby je televízna tvorba pre deti a mládež. Je autorom televíznych večerníkových seriálov *Buroviarko* (1971) a *Rozprávky z dlane* (1972), rozprávkových hier *Čierny vlas*, *Tehliar a kráľ*, *Barborkin pavúk* (všetky 1972), *Slimáčik bubienok* (1977), *Rozprávky z lúky* (1979). Pre žiakov pripravil *Rómsky šľabikár* (1993) a učebnicu *Maľovaná rómčina* (1993).

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 28.
- Eliášová, Katarína – Nagyová, Zora: Dezider Banga básnik, rozprávkár, prekladateľ. – Lučenec : Novohradská knižnica, 2004. – 28 s.
- Petrovič, Gašpar: Dežko s „tvárou slnka“. In: Hontianke noviny. – Roč. 15, č. 4 (2006), s. 5.
- Slovník spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 21.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 24.

BARTOŠ, Ondrej

spisovateľ, publicista, učiteľ

4. 7. 1926 Zvolen

Žije vo Zvolene-Môťovej.

Narodil sa v rodine železničiara a lesnej robotníčky. Detstvo prežil v Môťovej a po ukončení obecnej školy študoval na gymnáziu vo Zvolene. Prvé literárne pokusy sa viažu k obdobiu štúdia na Obchodnej škole v Krupine. Po ukončení Učiteľskej akadémie v Banskej Štiavnici ako začínajúci učiteľ krátko pôsobil v Detve-Piešti, potom v Zolnej. V Krupine učil na strednej škole. Po vojenčine pracoval ako redaktor Smeru, Banskobystrického rozhlasového štúdia, Krajského štúdia Čs. televízie v Banskej Bystrici a neskôr riaditeľ krajového štúdia Čs. rozhlasu. Po konsolidačnom procese zostal nezamestnaný. Za pomoci priateľov sa mu po čase podarilo vrátiť do školy a v rodnej Môťovej učil až do odchodu na dôchodok. Voľný čas venoval svojej veľkej vášni – poľovníctvu a ochrane prírody.

V začiatkoch sa popri redaktorskej práci venoval najmä dramatickej tvorbe pre deti. Známe sú jeho bábkové hry z 50-tych a 60-tych rokov *Figliar Miško* a *Figliar Miško na príučku*, *Ivan v haluškovom kráľovstve*, *Malý partizán* a *Muška Svetluška*. Bol spoluautorom vlastivednej publikácie *Zvolen a okolie* (1968). Naplno sa rozpisal až po novembri 1989. Napísal stovky poviedok, povestí, čít, fejtónov a rôznych príbehov.

Knižne mu vyšli diela *Okolo Zvolena* (1995), *Stopy v Javorí* (1995), *Kopovčiarске príbehy* (1997), *Moje poľovnícke zážitky* (1997), *Môťová známa – neznáma* (1997), *Čriepky* (1999), *Na muške zlato* (1999), *33 povestí zvolenských* (2003) a *Medved'oviny* (2004). Pútavou formou opisuje svoje vlastné zážitky a príbehy pričom prevažuje poľovnícka tematika.

Literatúra:

- Bartoš, Ondrej: *Čriepky*. – Zvolen : Bratia Sabovci, 1999. – 128 s.
- Bartoš, Ondrej: *Moje poľovnícke zážitky*. – Bratislava : PaRPRESS, 1997. – 115 s.
- Matisková, Elena: *Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen*. – Zvolen : BBSK – Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 7–8.
- Matisková, Elena: *Ondrej Bartoš : personálna bibliografia*. – Zvolen : Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2006. – 233 s.
- Mázor, Martin: *Staroba je ťažká, hovorí spisovateľ Ondrej Bartoš*. In: *Zvolenské noviny*. – Roč. 15, č. 30 (24. 7. 2006), s. 6.
- Pašková, Soňa – Matisková, Elena: *Súčasní regionálni autori : výberová regionálna bibliografia*. – Zvolen : Krajská štátna knižnica Ľ. Štúra, 1998. – S. 4.
- *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 27–28.

BENČÍK, Emil

publicista, prekladateľ, autor rozhlasových fíčrov

20. 1. 1933 Zlatno

Žije v Bratislave.

Pseud.: Štefan Baník

Študoval na gymnáziu v Žiline. Krátko učil v Lokci na Orave. Potom pokračoval v štúdiu na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V školskom roku 1955-56 vyučoval slovenský a ruský jazyk na Pedagogickej škole pre výchovu učiteľov národných škôl v Krupine. V r. 1956-57 bol redaktorom v denníku *Smena*, v r. 1957-58 v týždenníku *Svet socializmu*. V r. 1958-71 pôsobil vo Varšave v Poľsku ako zahraničný korešpondent denníka *Smena* a neskôr aj českej *Mladej fronty*. Súčasne redigoval mesačník *Život*, určený pre krajanov v Poľsku, neskôr bol vedúcim redakcie mesačníka *Poľsko*, vydávaného v českom a slovenskom jazyku. V r. 1972-90 bol šéfredaktorom Hlavnej redakcie literárno-dramatického vysielania Československého a potom Slovenského rozhlasu v Bratislave. Od r. 1990 až do odchodu do dôchodku v r. 1998 bol redaktorom Redakcie umelecko-dokumentárnej publicistiky Slovenského rozhlasu v Bratislave.

Do literatúry vstúpil ako študent lyrickými veršami a miniatúrami. Lyrický náboj je charakteristický aj pre jeho publicistickú a rozhlasovú tvorbu. Po nástupe za redaktora *Smeny* sa venoval najmä kultúrnej publicistike. Neskôr ako šéfredaktor literárno-dramatického vysielania v rozhlase sa pričínal o etablovanie nového žánru – rozhlasového fíčra, ktorý je zvukovou obdobou a podobou literatúry faktu. Vytvoril rozsiahle umelecko-publicistické pásma *Slovenskí milionári* (1992), *Prvý muž pražskej jari* (1994), *Dies veritatis* (1994), *Posledný deň vojny, prvý deň mieru* (1995) a fíčrové cykly o aktuálnych spoločenských a historických témach *Vaša výsosť peniaze* (1990), *Slovenský chlebík* (1990), *Zvon Andrej* (1991) *Život a smrť s Dávidovou hviezdou* (1991), *Knih kníh prehovorí k všetkým* (1995), *Teheránska,*

Jaltská a Postupimská konferencia, Norimberský proces – Akt historickej spravodlivosti (1996), *Podľa vzoru srdce, Operácia Overlord* (1997), *Erotica Varsoviensis* (1997), *Čierne dni v éteri* (1998), *Čo nám dalo a čo nám vzalo 20. storočie* (2000), *Dúchanie do pahrieb* (2000), *Hlavou proti múru* (2002), *Tanec nad priepasťou* (2003), *Keď prišlo na lámanie chleba* (2006) a mnohé iné. Je aj autorom rozhlasových poviedok, hier, dramatizácií i humorno-satirických pásiem. Napísal životopisné pásma o Jankovi Kráľovi, P. O. Hviezdoslavovi, S. H. Vajanskom, J. Alexym, J. Blahovi, K. Sokolovi, F. Chopinovi a iných. Venoval sa prekladom z poľštiny. V poslednom období sa venuje najmä poviedkovej tvorbe. V r. 2008 vydal zbierku poviedok *Rebrík do neba*. Tvorba Emila Benčíka bola ocenená viacerými cenami Literárneho fondu, medailou Alexandra Dubčeka a ako prvý autor získal Cenu Vojtecha Zamarovského za literatúru faktu.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 1. – Bratislava : Veda, 1977. – S. 177.
- Encyklopédia dramatických umení Slovenska. Zv. 1. – Bratislava : Veda, 1989. – S. 103.
- Hradiská, N.: Po celý život som zostal učiteľom : hovoríme s autorom literatúry faktu Emilom Benčíkom. In: Literárny týždenník. – Roč. 11, č. 45 (1998), s. 1 a 10.
- Slovník klubů českých a slovenských autorů literatúry faktu. – Praha : Klub českých a slovenských autorů literatúry faktu, 2003. – S. 268.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 33.

BEZEK, Kazimír

básnik, dramatik

31. 8. 1908 Žibritov

14. 12. 1952 Praha

Pseud.: Ivan Žiar, Peter Blen, Peter Civrun

V r. 1919-24 študoval na gymnázium v Liptovskom Mikuláši, v r. 1924-28 na lýceu v Nîmes vo Francúzsku a v r. 1928-36 na Právnickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe, kde sa zapojil do činnosti spolku Detvan, aktivizoval sa medzi socialistickými akademikmi v skupine R – 10. Po štúdiách pracoval na železničnom riaditeľstve. V rokoch druhej svetovej vojny pracoval na Ministerstve dopravy a verejných prác, v r. 1946-49 povereník dopravy v Bratislave, od r. 1949 generálny riaditeľ ČSD v Prahe.

Literárnu činnosť vyvíjal už v čase gymnaziálnych štúdií, príspevky posielal do študentských časopisov *Nový rod* a *Svojet'*. Verše z rokov 1926-30 vydal vlastným nákladom pod názvom *Horúci deň* (1927). Do jeho neskorších veršov vstupujú silné sociálne motívy. Poézii zostal verný i vo svojom pokuse o avantgardnú komédiu. Cyklickou básňou *Valpurgina noc* (1942) autor citlivo reagoval na zložité obdobie druhej svetovej vojny. Skladba patrí k vrcholom slovenskej poézie. Jeho posledná básnická zbierka *Bol Váh čiernobiely* (1948) je výberom veršov od konca 30. rokov do času vydania. Obsahuje najmä meditatívnu, prírodnú a intímnu lyriku, ale aj reflexie protivojnového odporu. Od študentských čias sa pokúšal aj o divadelnú tvorbu, veršované drámy a veselohry, ale väčšina zostala v rukopise. Tlačou vyšla vianočná scénka *Pastieri* (1926) a jednoaktovka *Bezmenná komédia* (zborník *Sen a skutočnosť*, 1940). Jediná dokončená celovečerná hra *Klietka* mala premiéru v SND v r. 1939. Táto veršovaná komédia je satirou na ľudskú falošnosť, dvojtvárnosť a iné prejavy meštiactva a zároveň oslavou a obranou lásky. Výber z jeho diela vyšiel pod názvom *Básne a satiry* (1955) a *Valpurgina noc a iné* (1972).

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 407.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 53–54.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 7–8.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 38.
- Šulc, Daniel: Fakty o diele a okolo diela. In: Bezek, Kazimír: Valpurgina noc a iné. – Bratislava : Tatran, 1972. – S. 311–347.

BOBÁL, Samuel

publicista, osvetový pracovník, evanjelický kňaz

29. 3. 1879 Sása

9. 5. 1960 Dudince

Po ukončení ľudovej školy v Sásе študoval na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici a v r. 1899-1904 teológiu na teologickej akadémii v Bratislave a neskôr v Greifswalde. Po štúdiách bol kaplánom v Sarvaši, v r. 1904 vo Zvolene a od r. 1905 pôsobil ako farár v Kostolných Moravciach (dnes Hontianske Moravce). V období prvej svetovej vojny bol vojenským kňazom v Haliči a na rumunskom fronte. V Kostolných Moravciach pôsobil ako farár a neskôr senior v r. 1905-1956. Svojím dlhým a plodným účinkovaním v obci sa natrvalo zapísal do jej histórie. Redigoval časopis Evanjelická mládež. V r. 1913-14 pomáhal Bélovi Bartókovi pri zbieraní ľudových piesní. Ako senior evanjelickej cirkvi od r. 1928 kázal v mnohých zboroch Hontianskeho seniorátu. Za jeho účinkovania bol v r. 1932 postavený nový kostol v Súdovciach. Prednášal po obciach, učil roľníkov ako zlepšovať hospodárenie. Utvoril v obci niekoľko svojpomocných

družstiev (melioračné, potravné, úverové a pasienkové), v začiatkoch bol ich predsedom. Bol tiež členom Matice slovenskej. Venoval sa aj národopisu, podporoval ľudové tradície, ako bolo nosenie kroja. Výšivky z obcí posielal na rôzne výstavy. V r. 1956 odišiel do dôchodku a žil v Dudinciach, kde aj zomrel. Pochovaný je v Hontianskych Moravciach.

Popri svojom povolaní farára písal básne, články, životopisné a iné príspevky do Evanjelického posla spod Tatier, Cirkevných listov a Slovenského denníka. V Cirkevných listoch publikoval životopisné články Viliama Holubyho, Adolfa Štefana Holubyho, Samuela Kramára, Gustáva Lehotského a iných. V zborníku Matice slovenskej vyšiel jeho článok o Bohuslavovi Tablicovi. V r. 1922 vydal knihu *Diakonissa*, v ktorej hovorí o poslaní diakonie a jej histórii. V archíve evanjelickej cirkvi v Hontianskych Moravciach sa našla na stroji napísaná kniha od Samuela Bobála pod názvom *Moravská dolina*, kde autor opísal históriu kostolnomoravského evanjelického cirkevného zboru a okolitých obcí.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 452.
- Evanjelická encyklopédia Slovenska. – Bratislava: BoPo, 2001. – S. 41.
- Nad', Miroslav: Hontianske Moravce : vlastivedná monografia. – Hontianske Moravce : Obecný úrad, 2005. – S. 150–151.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 1. A – D. – Martin : Matica slovenská, 1986. – S. 267.

BOSÁK, Pavel

historik, publicista, pedagóg, dôstojník čs. armády

25. 9. 1930 Cerovo

14. 10. 1990 Banská Bystrica

Po skončení stredoškolských štúdií absolvoval Vojensko-politickú akadémiu Klementa Gottwalda v Prahe. Ako dôstojník z povolania pôsobil vo viacerých útvaroch čs. armády v rôznych funkciách. Zo zdravotných dôvodov z armády odišiel. Usadil sa najskôr vo Zvolene, potom v Banskej Bystrici. V r. 1964 nastúpil do zamestnania v Múzeu SNP v Banskej Bystrici. Tu pôsobil ako historik so zameraním na vojenské otázky SNP i oslobodzovacích bojov. V múzeu pracoval do konca mája 1979, kedy odišiel na Pedagogickú fakultu – katedru brannej výchovy (dnes Univerzita Mateja Bela) v Banskej Bystrici. V múzeu i na fakulte patril k popredným pracovníkom. Jeho činnosť bola rôznorodá. Zbieral a spracovával múzejné zbierky, pripravoval scenáre výstav, robil výskumy v archívoch, viedol prednáškovú činnosť, publikoval články a štúdie. Angažoval sa aj v spoločenskej, politickej a kultúrnej sfére. Mal kontakty s odborníkmi v zahraničí. Postupne si dopĺňal vzdelanie a získal titul PhD., hodnosť kandidáta vied i docentúru. Ťažiskom jeho práce bola historiografia. Svojimi výskumami posunul poznatky vo viacerých otázkach protifašistického odboja počas SNP a oslobodzovacích bojov.

V publicistickej a vedeckej činnosti sa opieral o vlastný výskum prameňov, štúdium literatúry a priame kontakty s pamätníkmi udalostí. V r. 1970 publikoval v Historickom zborníku kraja (Banská Bystrica) rozsiahlu štúdiu *Ilegálna činnosť IV. ÚV KSS v národnooslobodzovacom hnutí*. Štúdia *Mimobojujú zabezpečovacia činnosť I. taktickej skupiny Kriváň v Slovenskom národnom povstaní* mu vyšla v Zborníku Múzea SNP č. 4 (1980). Odborníkmi bola pozitívne prijatá publikácia *Z bojových operácií na fronte SNP* (1979). V Zborníku Múzea SNP č. 5 (1980), uverejnil príspevok *K niektorým otázkam dokumentácie výzbroje a výstroje povstalcov v múzeách na Slovensku*. V monografii Polomka (1982) mu vyšla štúdia *Povstalecké boje na Horehroní*. V Zborníku Múzea č. 8 (1983) uverejnil štúdiu *Pomoc sovietskeho vojenského diaľkového letectva Slovenskému národnému povstaniu*.

Bol spoluautorom publikácií *Protifašistický odboj a Slovenské národné povstanie vo Zvolene a okolí* a *Banská Bystrica v národnooslobodzovacom boji proti fašizmu* (1984). Napísal a publikoval štúdiu *Súčinnosť vojakov a partizánov na fronte SNP* v Zborníku Múzea SNP č. 13 (1988). V publikácii *Z histórie a súčasnosti Banskobystrického okresu* (1989) vyšla P. Bosákovi kapitola *Protifašistický odboj SNP a oslobodenie*. Bol spoluautorom publikácie *Vývrcholenie národnooslobodzovacieho boja proti fašizmu na strednom Slovensku v rokoch 1944-45* (1989). Napísal desiatky článkov do rôznych novín, časopisov, ročníkov, zborníkov a pod.

Literatúra:

- Gajdoš, Milan: 720 rokov obce Cerovo : 1275 – 1995. – Cerovo : Obecný úrad, 1995. – S. 34–35.
- Cerovo. – [Hontianske Nemce] : LITON pre Obecný úrad Cerovo, 2006. – S. 39.

BRAXATORIS, Karol

básnik, náboženský spisovateľ, evanjelický kňaz

18. 10. 1806 Krupina

12. 5. 1869 Hontianske Tesáre

Starší brat básnika Andreja Sládkoviča. Do školy chodil v Ladznoch a v Krupine, tam začal študovať aj na katolíckom piaristickom gymnáziu. V gymnaziálnych štúdiách pokračoval v Lučenci a v Banskej Štiavnici. Teológiu študoval v Bratislave a v Jene, odkiaľ sa vrátil r. 1829. Stal sa ev. farárom v obci Börzőň v Maďarsku. V máji 1836 sa presťahoval do Hontianskych Tesár, kde pôsobil až do svojej smrti. Tridsaťtri rokov usmerňoval kultúrny, náboženský i spoločenský život v Hontianskych Tesároch. Zaujal pozitívny postoj k revolúcii v r. 1848 aj k vzniku Matice slovenskej.

Začiatky jeho literárnej tvorby spadajú do študentských čias. Prvá väčšia zachovaná práca je veršovaný cestopis *Východ z Púchova aneb vypsání pravdivého vyjití a cesty Ondřeja Furdika mazalanského mistra*. Báseň sa zachovala v rukopise. V Kuzmányho Hronke uverejnil

veršovanú epickú skladbu *Osud, aneb Oleg vévoda ruský* (1838), inšpirovanú Puškinom. Po óde *Chvála Slovanů* (1842) a niekoľkých cirkevných piesňach v Zpěvníku evanjelickom (1842) sa básnický odmlčal. Vydával náboženské príručky, ktoré vychádzali vo viacerých vydaniach a uverejňoval správy a články, týkajúce sa väčšinou Hontu. Hoci svoje náboženské knihy písal v bibličtine, patril medzi zástancov štúrovskej slovenčiny. Jednoznačne sa priklonil k štúrovskej spisovnej slovenčine štúdiami a polemickými článkami (Slovenský ohlas na České hlasy, Slovo k bratom Čechom). Snažil sa presadiť spisovnú slovenčinu aj vo svojom okolí. Údajne napísal román Mikuláš Šalga zo Šalgova, Leopold Rakouský a preložil latinský filozofický román Johna Barclaya Argenis a učebnicu histórie Uhorska pre školy. Tieto rukopisy sú však nezvestné.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 545.
- Eliáš, Michal: Sloboda buď naším heslom (o živote a diele Karola Braxatorisa). – Hontianske Tesáre : Obecný úrad, 1996. – 14 s.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 69.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 9.
- M. G.: Karol Braxatoris : predstavujeme vám rodáka. – Vpred. – Roč. 16, č. 39 (30. 9. 1975), s. 4.
- Rezník, Jaroslav: Túry do literatúry : po literárnych stopách Slovenska. – Bratislava : Slovart, 2001. – S. 376.
- Slovenský biografický slovník. – Zv. 1. A – D. – Martin : Matica slovenská, 1986. – S. 315.

BRAXATORIS, Ondrej

básnik, publicista, pedagóg

2. 12. 1782 Hronsek

14. 11. 1845 Krupina

Otec básnika Andreja Sládkoviča. Základné vzdelanie nadobudol u strýka Ondreja Braxatorisa, kazateľa v Hornej Mičinej. Študoval v Banskej Bystrici a keď sa rodičia presťahovali do Ladzian, prešiel na banskoštiavnické gymnázium a odtiaľ do Miškovca. V r. 1800 sa vrátil do Banskej Štiavnice a po štyroch rokoch zaujal miesto učiteľa ľudovej školy, organistu a správcu ev. chóru v Krupine, kde pôsobil až do smrti a vytvoril tu takmer všetky svoje diela.

Literárne sa realizoval prostredníctvom Učenej spoločnosti banského okolia, ktorej bol zakladateľom a členom. Spoločnosti odovzdal viac svojich rukopisov (básne, preklady, úvahy). Správami z krupinského kraja prispieval do Palkovičovho Týždenníka a Kalendára.

Tlačou vydal historické dielo *Letopisové krupinští* (1810), ktoré spracoval na základe latinského rukopisu krupinského rímskokatolíckeho farára Melichara Nižňanského. V ňom sledoval v rámci dejín uhorského štátu dejiny Krupiny od najstarších čias až do začiatku 19. storočia. Je to najstaršia publikovaná práca o Krupine a patrí zároveň medzi najstaršie slovakizovanou češtinou písané tlačené monografie o mestách v Uhorsku. V rukopise zostala jeho práca *Uherští Slováci v Hontském a Zvolenském kraji* (1815), kde podal opisy domov a širšie sa zmienil o ľudových zvykoch a obyčajoch a tiež práca *O chybách a nedostatkách městských a vesnických škol v Uhřích*. Dokumentárnu hodnotu majú jeho životopisné básne na smrť strýka Ondreja Braxatorisa a Samuela Rožnaya. Článkami a správami prispieval do Palkovičovho Týždenníka.

Pamiatky: Pamätná tabuľa na budove bývalej evanjelickej školy v Krupine.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 546.

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 70.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 8–9.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 185–186.
- Slovenský biografický slovník. – Zv. 1. A – D. – Martin : Matica slovenská, 1986. – S. 316.

BUJNÁK, Pavel

literárny kritik a historik, jazykovedec, prekladateľ

23. 4. 1882 Dolný Kubín

13. 11. 1953 Praha

Pseud.: Sokol

Študoval na gymnáziu v Banskej Štiavnici, v r. 1900-04 navštevoval evanjelickú bohosloveckú fakultu v Bratislave. Po jej ukončení odišiel na jednoročné štúdium do Lipska, kde sa venoval filozofii, estetike a orientálnej filológii a na univerzite v Budapešti študoval hungaristiku a slavistiku. Popri kňazskom povolaní vyvíjal národnobuditeľskú činnosť, najmä v Slovenskom spolku. V r. 1909 ho zvolili za farára v Krupine. Po prevrate v r. 1919-22 založil a redigoval kultúrny a spoločenský časopis *Hontiansky Slovák*. Od r. 1922 pôsobil ako knihovník Verejnej a univerzitnej knižnice v Prahe, v r. 1929 bol vymenovaný za riadneho profesora ugrofinistiky na Karlovej univerzite v Prahe a od r. 1931 na Univerzite Komenského v Bratislave.

Pavel Bujnák sa zaoberal literárnou históriou, kritikou, estetikou, porovnávaním literatúr a filológiou, zúčastňoval sa na slovníkových a encyklopedických prácach. Do literárnej histórie vstúpil rozsiahlou, ale nedokončenou štúdiou *Romantizmus v literatúre slovenskej* (1907-08). Veľkú pozornosť venoval P. O. Hviezdoslavovi a K. Kuzmánymu. Knižne vydal monografiu *Pavel Országh Hviezdoslav*

(1919) a zborník hviezdoslavovských štúdií. V monografii *Dr. Karol Kuzmány* (1927) sa zameril na biografii, národné a cirkevné účinkovanie. Napísal celý rad literárnych štúdií a úvah *Jaroslav Vlček a dejiny slovenskej literatúry* (1920), *Stručné dejiny literatúry československej po Štúra* (1923) a iné. Veľkú pozornosť venoval estetike. Poznatky o estetike zhrnul v dielach *Stará a nová estetika* (1910) a *Estetická emócia* (1910). Dve štúdie *Estetické snahy Bohuslava Tablica* a *Estetické náhľady Štúrove* vydal knižne pod názvom *Dve kapitoly z literárnej estetiky* (1927). Spoločne s inými vyšli vo výbere *Zo slovenskej estetiky* (1957). Písal recenzie, glosy, úvahy a hodnotil takmer celú predvojnovú a poprevratovú slovenskú tvorbu. Oceňoval poéziu Š. Krčméryho, J. Smreka, E. B. Lukáča, prózu M. Urbana, J. C. Hronského, dramatickú tvorbu J. G. Tajovského a románovú tvorbu Nádaši-Jégého.

Uznanie si získal prácami o ugrofínskej a slovanskej filológii. Iniciatívne sa zaslúžil o vydanie slovníkových prác, najmä ako hlavný redaktor trojzväzkového *Slovenského náučného slovníka* (1932). Celým svojím dielom pozitívne zasiahol do slovenských literárnych pomerov.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 609–610.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 76–78.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 9–10.
- Kokavcová, G.: Pavel Bujnák. In: Smer. – Roč. 39, č. 100 (30. 4. 1987), s. 12.
- Slovenský biografický slovník. – Zv. 1. A – D. – Martin : Matica slovenská, 1986. – S. 344–345.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica: Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 52, 144.

BURIUS, Ján (st.)

cirkevný historik, učiteľ, evanjelický kňaz

18. 1. 1636 Liptovský Ondrej

7. 10. 1689 Krupina

Študoval v Kremnici, Brzegu, Naumburgu, v r. 1657 na univerzite v Jene a v r. 1659 vo Wittenbergu. V r. 1662-66 bol rektor školy v Španej Doline, krátko pôsobil ako diakon na Starých Horách a od r. 1686 bol farárom v Krupine. Pri prenasledovaní evanjelikov po odhalení Vešelénihho sprisahania emigroval do pruského Sliezska.

Z nemčiny prekladal duchovné piesne. Venoval sa najmä cirkevným dejinám, predovšetkým z hľadiska prenasledovania a útlaku ev. cirkvi v Uhorsku.

S Jánom Sextiom vydal dielo *Teologicko-politicko-historicko-kritické poznámky, napísané k historickému vyrozprávaniu preukrutného a – pokiaľ ľudská pamäť siaha – nikdy neslýchaného pápeženeckého väzenia magistra Juraja Lániho*. Ďalšie jeho dielo vyšlo pod názvom *Jednoduché, ale kresťanský úprimné a závažné dôvody alebo príčiny... aby sa prenasledovaným exulantom robilo dobro*. V rukopise ostali práce *Pamäti dvoch mučeníkov v Uhorsku* a *List o učeních Uhroch*. Z najvýznamnejšieho diela *Historicko-chronologické evanjelicko-panónske omrvinky, zozbierané a načrtnuté v obrysoch* sa zachoval originál rukopisu v Lyceálnej knižnici v Bratislave, z ktorého bola uverejnená len časť. Latinskými a slovenskými veršami prispel do zbierok vydaných v Nemecku a v Poľsku. Jeho príležitostné latinské verše boli uverejnené v Tranovského Cithare sanctorum.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 627.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 9–10.
- Kuzmík, Jozef: Slovník autorov slovenských so slovenskými vzťahmi za humanizmu. Zv. 1. A – M. – Martin : Matica slovenská, 1976. – S. 130.

- Slávik, J.: Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu. – Banská Štiavnica, 1921. – S. 501.
- Slovenský biografický slovník. – Zv. 1. A – D. – Martin : Matica slovenská, 1986. – S. 354.

BURIUS, Ján (ml.)

náboženský spisovateľ, učiteľ, evanjelický kňaz

r. 1667 Krupina

6. 3. 1712 Banská Bystrica

Narodil sa v rodine krupinského farára Jána Buriusa. Učil sa doma a ako 7-ročný musel odísť s rodičmi do vyhnanstva v Brzegu a potom do Wroclavy, kde aj študoval. Ako vzorný študent obdržal štipendium a pokračoval v štúdiách v Berlíne a Lipsku. Získal titul magister. Po štúdiách sa stal rektorom evanjelickej školy v Banskej Bystrici. Bol uznávaným učiteľom. V r. 1702 ho vysvätili za kňaza a stal sa farárom nemeckej evanjelickej obce v Banskej Bystrici. Bol jedným z prvých predstaviteľov pietizmu na Slovensku, žiak J. Arndta a J. Frankeho. Napriek hrozbe pokuty a väzenia vystríhal v r. 1710 ružomerskú synodu pred odsúdením učenia J. Arndta a F. Spennera, ktorých učebnice zaviedol do škôl svojej farnosti. Ovplyvnil svojich žiakov i spolupracovníkov J. Bohuša, M. Bela a iných. Jeho dielo zostalo v rukopise.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 1. A – B. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2002. – S. 627.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 11.
- Slávik, J.: Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu. – Banská Štiavnica, 1921. – S. 257.
- Slovenský biografický slovník. – Zv. 1. A – D. – Martin : Matica slovenská, 1986. – S. 354.

ČERVENÁK, Juraj

pedagóg, etnograf, spisovateľ

27. 3. 1914 Lišov

13. 6. 1997 Bratislava

V r. 1920-26 navštevoval ľudovú školu v Lišove, v r. 1926-29 meštiansku školu v Šahách a v r. 1929-33 učiteľský ústav v Leviciach, kde aj maturoval. Ako učiteľ pôsobil na viacerých miestach, šesť rokov v rodnej obci Lišov, neskoršie v susedných Hontianskych Moravciach, v Šahách, v Krupine a v Leviciach, kde sa začiatkom sedemdesiatych rokov presťahoval. Do povedomia širšej verejnosti sa zapísal v povojnovom období ako tvorca a dirigent Lišovského mužského spevokolu, známeho v celom hontianskom regióne. V školskej práci pôsobil ako slovenčinár, hudobník a etnograf.

Literárne činný bol od r. 1935, keď drobnými črtami a príbehmi prispieval do novin a časopisov. Povstalecké a vojnové zážitky stvárnil v knihe *Sitniarsky rytier* (1962). Ide o zbeletrizovaný životopis hontianskeho partizánskeho veliteľa Ladislava Exnára. V životopisných črtách *Odeskí partizáni* (1964) zachytil osudy slovenských vojakov na východnom fronte. Ako zberateľ folklóru beletristickou formou spracoval duchovnú kultúru hontianskej dediny v práci *Tradičný život Lišovana* (1966). So Štefanom Slančíkom pripravil monografiu *Dudince* (1980). Významná bola i jeho pedagogicko-odborná a publikačná činnosť. Je autorom metodických príručiek pre učiteľov z občianskej výchovy, dejepisu a slovenčiny. Štúdie a články z pedagogiky uverejňoval v rôznych novinách a časopisoch. Bol spoluiniciátorom vzniku kultúrneho podujatia Štúrov Zvolen. V r. 1945 bol vyznamenaný Čs. vojnovým krížom a v r. 1972 zlatou plaketou Uherskobrodských dní J. A. Komenského.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 2. C – F. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2004. – S. 152.

- Chudoba, A.: Za Jurajom Červenákom. In: Pohronie. – Roč. 30, č. 26 (1997), s. 3.
- Mátej, J.: Učitelia v protifašistickom odboji a Slovenskom národnom povstaní. – Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1974. – S. 250.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 72.
- Zátopková, Mária: Slovník osobností levického regiónu. – Levice : Tekovská knižnica, 2001. – S. 24–25.

DRAGULOVÁ-FAKTOROVÁ, Danuša

poetka, prozaička, publicistka

5. 6. 1965 Zvolen

Žije v Bratislave.

Detstvo prežila v Krupine, odkiaľ začala posilať svoje prvé príspevky do detských časopisov. Ako pätnásťročná sa spolu s rodičmi a mladšou sestrou presťahovala do Bratislavy, kde študovala na Gymnázium na Vazovovej ulici a po maturite žurnalistiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Štúdium ukončila v r. 1988 doktorátom z filozofie. Ako ekonomická redaktorka pracovala vyše dvanásť rokov v denníku Práca, potom v Hospodárskych novinách. Od r. 2001 bola šéfredaktorkou časopisu Zornička, od r. 2004 šéfredaktorkou časopisu Maxík a od r. 2005 aj časopisu Zvonček. V súčasnosti je riaditeľkou vydavateľstva DAXE a šéfredaktorkou časopisu Maxík a Zvonček. Ako redaktorka sa podpísala pod niekoľko tisíc novinárskych článkov. Venuje sa aj teoretickej práci, je autorkou viacerých novinovedných štúdií.

Píše poéziu a prózu pre deti i dospelých, ktorú uverejňuje v Slovenských pohľadoch, Slniečku, Včielke, Zorničke. Venuje sa aj literárnej kritike. Debutovala zbierkou hraných riekaniiek *Tramtariček*

(1996). V básnických knižkách pre deti sa zamerala na hru s formálnou a významovou stránkou jazyka a vytvorila texty typu kaligramov *Čáry máry, zmizli čiary* (2000), aliterácií *Antilopy z Antarktídy* (2000), riekaniek a pesničiek *Haló leto, haló zima* (2000), *Rôzničky* (2004), hádaniek a veršovaných rozprávok *Há? Danky? Hádky!* (2001). Život detí v paneláku opísala v poviedkach, ktoré vyšli pod názvom *Princezná z paneláka* (2002). Náučný aspekt sleduje v knihe *Kto spozná levíka, rád si s ním potyká* (2002). Je spoluautorkou antológie *(Kalam)búrske oriešky* (2003 spolu s Š. Moravčíkom). Najnovšie knihy pre deti – *Kto vám to kreslí* (2006), *Príbehy z poštárskej kapsičky* (2008), *Príhody uja Hrmotku* (2008). Deťom tiež venovala veršované maľovanky *Hravo – zdravo, Konečne bezpečne, Zima – príma, Maxík a jeho psík, Maxík a jeho výlety, V záhradke, V lese, Šťastnú cestu!* Je spoluautorkou experimentálnych pracovných zošitov *Adamkocky zdravia*. Knihy a publikácie, ktorých je autorkou, vyšli v náklade 120 000 výtlačkov.

Pre dospelých napísala zbierku poézie *Hľadám sa v sebe* (1997), *Čo vzišlo z mojich pier* (2007) a prózy *Úpätím času* (1998) a *Okamihy (ne)času* (2001).

Za svoje diela získala viaceré ocenenia. Kniha *Tramtariček* sa umiestnila na treťom mieste v celoslovenskej čitateľskej ankete *Knižnej revue Debut roka*. Kniha *Čáry-máry, zmizli čiary* bola zapísaná do slovenskej knihy rekordov ako prvá samostatná zbierka kaligramov v slovenskej literatúre a získala aj piate miesto v ankete *Kniha roka 2000*. Zbierka aliteračných básní *Antilopa z Antarktídy* má zápis v knihe slovenských rekordov za najmladších ilustrátorov a kniha *Maxík a kamaráti* sa umiestnila na štvrtom mieste v ankete *Kniha roka 2006*.

Literatúra:

- Dragulová-Faktorová, Danuša: Všetko, čo robím, robím rada. In : Slovenské národné noviny. – Roč. 8 (12), č. 29–30 (22. 7. 1997). – Príl. Orol tatranský. – Roč. 5 (8), č. 3, s. 11.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK-Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 20–21.
- Pašková, Soňa – Matisková, Elena: Súčasní regionálni autori : výberová regionálna bibliografia. – Zvolen : Krajská štátna knižnica Ľ. Štúra, 1998. – S. 8.

- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 86–87.
- Slovník spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 63.
- Šrank, Jaroslav: Antilopa z Antarktídy. In: Bibiana. – Roč. 8, č. 1 (2001), s. 59–60.

DUBOVSKÝ, Dušan

publicista, kultúrny a literárny historik, fotograf

16. 8. 1943 Krupina

Žije v Revúcej.

Základné vzdelanie získal vo svojom rodisku. Študoval na Strednej lesníckej technickej škole v Banskej Štiavnici. Po absolvovaní vojenskej základnej služby sa v r. 1964 usadil v Revúcej. V r. 1964-68 bol majster odborného výcviku na Lesníckom odbornom učilišti, v r. 1968-77 pracoval v Dome kultúry ROH Lykových textilných závodov ako vedúci odd. výchovy a vzdelávania a v r. 1977-89 viedol propagačné oddelenie revúckeho závodu. Od r. 1989 je na invalidnom dôchodku. V r. 1998-2002 bol zástupcom primátora mesta. Je dlhoročným organizátorom divadelného, kultúrno-spoločenského a športového života v Revúcej. Venuje sa literárnohistorickému výskumu a zhromažďovaniu fotodokumentácie o meste. Fotografoval premeny mesta a urobil viac ako tri desiatky autorských výstav fotografií a dokumentov. Vydal mnoho propagačných materiálov a viac ako 40 druhov farebných pohľadníc.

Zhromaždil a spracoval veľké množstvo dokumentov a materiálov o Revúcej a o jej dejateľoch. Výsledkom bádateľského úsilia sú rozsiahle monografické práce. V r. 1989 vydal reprezentatívnu knihu *Revúca*, ktorá bola vystavovaná na svetovom knižnom veľtrhu vo Frankfurte nad Mohanom. V r. 1992 mu vyšla práca *Z histórie Revúcej*, o rok neskôr monografia *Revúca – kolíska slovenského stredného školstva*,

v ktorej sprítomňuje vznik a históriu Slovenského evanjelického a. v. gymnázia v Revúcej. V r. 1996 vydal dve menšie práce *Samuel Ormis, Ivan Branislav Zoch, zakladateľ ochotníckeho divadla v Revúcej* a ojedinelú monografia *Z histórie Revúcej a ochotníckeho divadla*, kde podrobne spracováva divadelné aktivity v meste. Svoje snaženie v spracúvaní osudov významných osôb spojených s dejinami mesta zúročil v práci *Osobnosti z histórie Revúcej* (1997). V r. 1998 vydal v darčekovej úprave publikáciu *Mesto Revúca* a dielo s množstvom dokumentárnych fotografií *Hasičstvo v Revúcej a okolí*. V r. 2000 vydal *Biografický lexikón mesta Revúca*, reprezentatívne dielo, ktoré vyniká po obsahovej aj grafickej stránke. Výročiu mesta venoval *Letokruhy mesta Revúca* (2001) a výročiu gymnázia publikáciu *Prvé slovenské gymnázium* (2001). V roku 2004 mu vyšli dve práce *Revúcke kostoly, zvony a ich tvorcovia* a rozsiahly biografický lexikón *Evanjelici v dejinách Revúcej*, v ktorom predstavil viac ako 550 osobností. V roku 2007 vydal monografiu *Pamätnica mesta Revúca*. Obsahom rozsiahla je publikácia *Revúca, jej športovci a majstri Slovenska, Európy, sveta* (2009), v ktorej približuje telovýchovné a športové hnutie v Revúcej v rokoch 1866-2008.

Za aktivity v kultúrnoosvetovej a spoločenskej činnosti a za publikačnú činnosť dostal mnohé uznania a ocenenia. V roku 1997 prevzal najvyššie ocenenie udeľované Mestským zastupiteľstvom v Revúcej Zlatý Quirin mesta Revúca.

Literatúra:

- [Dušan Dubovský]. – Revúca : Mestské kultúrne stredisko, 2009. – Skladačka.
- Fabiánová, Marta: [Dušan Dubovský]. In: Dubovský, Dušan: *Evanjelici v dejinách Revúcej*. – Revúca : Mestské kultúrne stredisko, 2004. – S. 248–250.
- Krško, Jaromír: Hoci sa Dušan Dubovský nenarodil v Revúcej, už dávno mu prirástla k srdcu. In: *Gemerský denník*. – Roč. 2, č. 266 (18. 11. 2000), s. 2.
- Maťovčík, A.: Chvála divadla. In: *Literárny týždenník*. – Roč. 10, č. 17 (1997), s. 7.

- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 87–88.

FARKAŠ-ŽIŠKA, Peter

básnik, prozaik, katolícky kňaz

12. 11. 1973 Bratislava

Žije v Boldogu.

Občianskym menom Peter Farkaš. Pochádza z Veľkého Bielu v okrese Senec. Po bohosloveckých štúdiách pôsobil ako kaplán v Galante, Senici, Malackách a v Nových Zámkoch. Ako administrátor pôsobil v r. 2002-05 v Senohrade, kde prežil doteraz najtvorivejšie obdobie. Odtiaľ odišiel do Veľkých Chyndíc a v súčasnosti pôsobí v Boldogu v okrese Senec. Od r. 2001 je členom Spolku slovenských spisovateľov a redakčnej rady časopisu pre mladú literatúru a umenie *Dotyky*. Zúčastňuje sa viacerých regionálnych i celoslovenských súťaží prednesu poézie a prózy i autorskej tvorby ako porotca.

V začiatkoch literárnej tvorby ho ovplyvnil Svetoslav Veigl. Píše nábožensky ladenú poéziu i prózu. Prostredníctvom básní i prozaických útvarov komunikuje so sebou i so svetom. Vydal básnické zbierky *Čo som napísal, napísal som* (2000), *Prisľúbený ostrov* (2001), prozaické dielo *Smútok a krása tvojich hviezd* (2002), upravené modlitby *Sväté schody v Malackách* (2002). Je autorom libreta k muzikálu *Mária Magdaléna* (2002). V období pôsobenia v Senohrade napísal prozaické diela *Dotyky* (2002), *Hrad noci* (2004) a básnické zbierky *Nebeský prach* (2004), *Dotknúť sa tajomstva* (2005). Najnovšia básnická zbierka vyšla pod názvom *V rokoch Kristových* (2008). Niektoré práce publikoval časopisecky.

Literatúra:

- Kolková, Terézia – Farkaš-Žiška, Peter: Milujem blúdiacich. In: Katolícke noviny. – Roč. 119, č. 2 (2004), s. 24–25.
- Rožňová, Jitka – Farkaš-Žiška: Našiel som svoj prisľúbený ostrov. In: Knižná revue. – Roč. 12, č. 21 (2002), s. 12.
- Rožňová, Jitka – Farkaš-Žiška: Rád nechávam odchýlené dvierka: (7 dotykov s básnikom a prozaikom Petrom Farkašom-Žiškom). In: Dotyky. – Roč. 16, č. 1 (2004), s. 72–74.

FRAŇO, Jozef

autor literatúry faktu, geograf, pedagóg

19. 10. 1916 Dolné Rykynčice

31. 3. 1987 Bratislava

Študoval na reálnom gymnáziu v Bratislave. Prírodovedecké štúdiá absolvoval na univerzite v Prahe a na Slovenskej univerzite v Bratislave. Krátko pracoval v Hydrometeorologickom ústave v Bratislave. Potom ako stredoškolský učiteľ učil v Martine, Šahách, Banskej Štiavnici, Skalici a v Bratislave. V r. 1954-57 bol dekanom Vyššej pedagogickej školy v Banskej Bystrici. V r. 1957 sa stal vedúcim Katedry zemepisú a prodekanom Vyššej pedagogickej školy v Bratislave. Od r. 1960 pôsobil na Katedre geografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Je autorom literatúry faktu, určenej hlavne mládeži. Napísal štyri knihy literatúry faktu. V prvej *V džungli striehne had* (1967) publicistickým štýlom s presilou beletristických prvkov oboznámil mladého čitateľa s najznámejšími druhmi hadov. V druhej knihe *Katastrofy* (1970) podobným spôsobom zoznamuje čitateľa so sopečnými, vodnými, poveternosnými a cholerovými nešťastiami v dejinách ľudstva. V tretej knihe *Zem zostúpila z trónu* (1973) prezentoval život a dielo Mikuláša Koperníka. Strohým výkladovým štýlom, s presvedčivou odbornou erudovanosťou a funkčnou kompozíciou vysvetlil nielen historickú

podstatu vedeckého prínosu geniálneho poľského astronóma, ale zosumarizoval aj predkoperníkovské teórie na svet a jeho postavenie v kozme. Táto práca patrí k hodnotným dielam modernej slovenskej literatúry faktu pre mládež. Na podobnom princípe skoncipoval aj ďalšiu knihu *Múdry Matej* s podtitulom *alebo rozprávanie o Matejovi Belovi a jeho dobe* (1984). Životný príbeh uhorského polyhistora koncipoval s dôvernou znalosťou jeho života a doby. Dielo svojim širokým tematickým záberom sledujúcim pedagogické, vedecké i cirkevné aktivity najvýznamnejšej vedeckej osobnosti uhorského baroka patrí k úspechom biografického žánru slovenskej literatúry faktu pre deti a mládež. Bol tiež autorom učebníc pre základné a stredné školy, učebných textov pre vysoké školy z geografie, geológie a didaktiky geografie.

Literatúra:

- Rumanová, Danica – Fraňo, Milan: Rykynčice : 720. výročie prvej písomnej zmienky – Rykynčice : Obecný úrad, 1999. – S. 46–47.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 109–110.
- Slovník spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 86.
- Zomrel Jozef Fraňo. In: Slovenské pohľady. – Roč. 103, č. 6 (1987), s. 159.

GABAJ, Ferdinand

prozaik, prekladateľ, učiteľ

17. 12. 1908 Liptovská Porúbka

12. 7. 1974 Bratislava

Pochádzal z roľníckej rodiny. Vzdelanie získaval v Liptovskej Porúbke, Liptovskom Hrádku, Liptovskom Mikuláši a na učiteľskom ústave v Spišskej Novej Vsi. Celý život pôsobil ako učiteľ, najprv v Smrečanoch, potom v r. 1930-31 v Ladzanoch, v r. 1931-33 v Hájnikoch (dnešný Sliach), v Dunajskej Strede a napokon v r. 1934-69 až do odchodu na dôchodok, učil v Bratislave.

Prvé literárne práce uverejňoval časopisecky. Debutoval knihou noviel z dedinského prostredia *Katka a Kata* (1934). V knihe noviel *Spod šindľovej strechy* (1936) a v románoch *Otec Timotej* (1937), *Brnbolčekovci* (1940) stvárnil motívy sociálnej biedy roľníckeho človeka. O generačných konfliktoch hovorí v románoch *Každý po svojom* (1942) a *Suchý plač* (1948). Prózy *Začíname žiť* (1950) a *Ryžiarci* (1953) zachytávajú spoločenské pomery pri socializácii dediny.

Tematicky pestrejšia je jeho tvorba pre mládež *Z chlapčeka vojak* (1936). V dobrodružnom príbehu *Gulka a Jamka* (1937) vytvoril typ modernej rozprávky. V ďalších poviedkových a rozprávkových knihách *Kolobežka* (1938), *Hrk a Frk* (1939), *Jarabáč* (1940), *Cirkus Hopsasa* (1942) priniesol nové kompozičné postupy v type zvieracej rozprávky. Pre dospelujúcu mládež napísal diela *Družstevný abecedár* (1948), *Z kapitánovho zápisníka* (1956), *Maturantka Eva* (1958), *Rozprávky o prákoch* (1963). Vydal knihy o deťoch pre rodičov *Na prahu života* (1946), *Moji piataci* (1952), *Prváci* (1954). Je tiež autorom libreta k opere *Túžba* a spoluautorom *Literárnej výchovy* pre 9. ročník ZŠ. Prekladal knihy pre deti z poľštiny, maďarčiny a češtiny.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 3. G – H. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2007. – S. 12–13.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 149–158.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK – Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 31–32.
- Sliacky, Ondrej: Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 90–91.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 2. E – J. – Martin : Matica slovenská, 1987. – S. 146.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 112.

HATTALA, Martin

jazykovedec, slavista, univerzitný profesor, katolícky kňaz

4. 11. 1821 Trstená

11. 2. 1903 Praha

Ľudovú školu navštevoval v Trstenej. Študoval na gymnáziách v Trstenej, Jászberényi, Félégyháze a v Subotici, od r. 1841 v seminári Emerikánium v Bratislave, od r. 1842 teológiu v Trnave. V štúdiách pokračoval ako chovanec Pázmánea na univerzite vo Viedni, kde bol vysvätený za rímskokatolíckeho kňaza. Ďalej sa venoval štúdiu jazykovedy na českej univerzite v Prahe. V r. 1848-50 pôsobil ako kaplán v Bzovíku, neskôr v Hodruši. Od r. 1854 prednášal na

českej univerzite v Prahe slovenskú filológiu.

Už v čase viedenských štúdií sa prejavil ako jazykovedec, keď zostavil stručnú gramatiku slovenčiny. Navrhol reformu štúrovského pravopisu a vedecky zdôvodnil potrebu etymologického pravopisu. Pri definitívnom uzákonení jednotnej spisovnej reči Slovákov, prerokovanom na stretnutí štúrovcov a bernolákovcov v r. 1851, napísal z poverenia osobitného výboru *Krátku mluvnicu slovenskú* (1852) ako normatívnu príručku spisovnej slovenčiny. Zaslúžil sa tak o ustálenie spisovnej slovenčiny z hľadiska pravopisného, hláskoslovného i tvaroslovného. Potom sa venoval štúdiu ostatných slovanských jazykov. K problematike slovenčiny sa vrátil vydaním *Mluvnice jazyka slovenského* (1864). Bola to prvá ucelená učebnica slovenskej syntaxe. Je autorom viacerých monografických prác. V českých i slovenských periodikách publikoval štúdie zo slovanskej filológie, kriticky komentoval vydania gramatík slovanských jazykov. Kritiky a polemiky zhrnul v diele *Brus jazyka českého* (1877). Svojím jazykovým dielom sa významne zapísal do dejín slovenskej lingvistiky.

Pamiatky: pamätná tabuľa na budove fary v Bzovíku.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 3. G – H. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2007. – S. 377–378.

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 2. E – J. – Bratislava : Veda, 1978. – S. 234–235.
- Júda, V. – Monišová, A. – Kuzma, J.: Bzovík : 1135–1995. – Banská Bystrica : Banskobystrické vydavateľstvo, 1995. – S. 27.
- Reprezenačný biografický lexikón Slovenska. – Martin : Matica slovenská, 1999. – S. 104–105.
- Ružička, Jozef: Martin Hattala 1821–1903. Trstená, 1971. – 93 s.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 2. E – J. – Martin : Matica slovenská, 1987. – S. 294–295.

HOLÉCZY, Žigmund

spisovateľ, evanjelický kňaz

4. 1. 1867 Kostolné Moravce (dnes Hontianske Moravce)

15. 4. 1937 Devičany

Narodil sa v rodine evanjelického farára Jozefa Maximiliána Holéczyho. Študoval na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici, od r. 1884 teológiu v Bratislave a v Halle. V r. 1888 bol vysvätený za kňaza. Ako kaplán pôsobil v Piliši, Kiskörösi, a Banskej Štiavnici, ako farár v r. 1891-1900 v Deviči, potom až do r. 1937 v Devičanoch.

Okrem kňazského povolania sa venoval aj spisovateľskej činnosti. V začiatkoch písal predovšetkým náboženské diela. Medzi najznámejšie patria diela *Pane, zůstaň s námi* (1899), *O prameni aneb studnici náboženství* (1902), *O Blahoslavené Paně Márii* (1903), *Ptejte se písma* (1903), *Slavnostní svatořečení* (1904). V ďalšom období literárnej činnosti sa zameril na krátku historickú prózu s mravoučným poučením, kde opísal obdobie tureckého plienenia a protireformácie v Hontianskej stolici. Je autorom zbierky historických poviedok *Vypálený chrám a iné historické obrázky* (1929), kníh *Tajomná pivnica a iné historické rozprávky* (1932) a *Z údolia plaču a iné historické rozprávky* (1935). Článkami z cirkevnej histórie prispieval do Evanjelického posla, Tranovského evanjelického kalendára a časopisu Evanjelická mládež. Zaoberal sa i hudobnou a skladateľskou

činnosťou. Je autorom hymnických piesní v bibličtine vydaných v časopise Stráž na Sione. V rukopise zanechal nedokončené pamäti.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 3. G – H. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2007. – S. 514.
- Evanjelická encyklopédia Slovenska. – Bratislava : BoPo, 2001. – S. 131.
- Nad', Miroslav: Hontianske Moravce : vlastivedná monografia. – Hontianske Moravce : Obecný úrad, 2005. – S. 149–150.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 2. E – J. – Martin : Matica slovenská, 1987. – S. 359–360.

HRANKO, Martin

spisovateľ, učiteľ

4. 3. 1899 Žibritov

12. 4. 1940 Zvolen

Pseud.: Marcinek

Do základnej školy chodil v rodisku a v Krupine, ev. lýceum absolvoval v Banskej Štiavnici. Po vysokoškolských štúdiách na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe a Univerzity Komenského v Bratislave bol stredoškolským profesorom histórie, filozofie a zemepisu na gymnáziách v Bratislave a v r. 1925-40 vo Zvolene.

Je autorom próz pre dospelých i pre deti a mládež. Úvahy, črty a poviedky s námetmi zo sociálneho prostredia a malomesta uverejňoval od r. 1920 v regionálnych časopisoch. Výber z tvorby vyšiel v knihe *Bodliaky* (1929). Jeho najrozsiahlejším dielom je humoristicko-satirický román *Marta-hribel*, ktorý vychádzal na pokračovanie v nedeľných číslach slovenského denníka A – Z (1938-39). V 30. rokoch sa zaradil medzi popredných spisovateľov pre deti a mládež. Zasiahol do vývoja literatúry pre deti ako predstaviteľ autorskej

animovanej rozprávky. Prózy uverejňoval v časopise Slniečko. V prvej knihe pre deti *Ježkovci* (1930) stavia čistý svet prírody proti špekulatívnej morálke sveta ľudskej spoločnosti. Hoci sú Ježkovci autorovou prvou knihou pre deti, umelecky prevyšujú jeho nasledujúce zvieracie rozprávky *Burko – Vrabčiak Ľulko* (1931), *Rosnička* (1935), a *Furko Murko a iné rozprávky* (1947). K poetike Ježkovcov sa vrátil v knihe *Kukučka* (1935). Realistickým videním prírody vytvoril zaujímavý príbeh, cez ktorý sa vinie večný kolobeh života. Pokúšal sa aj o dramatickú tvorbu. V časopise Naše divadlo vyšla v r. 1928 krátka žartovná hra *Čas sú peniaze* a v r. 1929 paródia *Pán šéf*.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 3. G – H. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2007. – S. 615–616.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 211.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK – Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 39–40.
- Sliacky, Ondrej: Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 125–126.
- Slovenský biografický slovník. – Zv. 2. E – J. – Martin : Matica slovenská, 1987. – S. 402–403.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 165.

HRONSKÝ, Jozef Cíger

spisovateľ, učiteľ, redaktor

23. 2. 1896 Zvolen

13. 7. 1960 Luján (Argentína)

Vlastným menom Jozef Cíger. Ľudovú školu navštevoval vo Zvolene. V r. 1906 sa Cígerovci presťahovali do Krupiny, kde navštevoval meštiansku školu a v Leviciach absolvoval učiteľský ústav. Po štúdiách učil v Horných Mladoniciach, v Senohrade, v Krupine, v Kremnici a v Martine. V r. 1939 prešiel do služieb Matice slovenskej, kde sa stal tajomníkom a potom správcom. Šestnásť rokov redigoval časopis pre deti *Slniečko*. V r. 1944 musel z Martina ujsť pred povstalcami a uchýlil sa v Krupine. Po r. 1945 emigroval do Rakúska, potom do Talianska a Bavorska. V r. 1948 odišiel do Argentíny. Usadil sa v meste Luján. Pracoval v textilnej továrni ako kreslič.

Bol vynikajúcim organizátorom kultúrneho života na Slovensku, najmä na pôde Matice slovenskej, zaslúžil sa o vybudovanie tlačiarne Neografia. V emigrácii bol funkcionárom SNR v zahraničí, čestný predseda Spolku slovenských spisovateľov a umelcov, zakladateľ zahraničnej Matice slovenskej. Venoval sa aj výtvarnej tvorbe.

Literárne debutoval zbierkou *U nás* (1923) a v literatúre pre deti prózou *Najmladší Závodský* (1924). Humorný charakter majú zbierky poviedok *Domov* (1925) a *Medové srdce* (1929), v ktorých sa však podobne ako v jeho prvom románe *Žltý dom v Klokoči* (1927) odzrkadľovalo hľadanie novej výrazovej formy. V románe *Chlieb* (1931) zobrazil povojnovú slovenskú dedinu s jej sociálnou a mravnou biedou. Vyvrcholením Hronského tvorivých schopností a novátorským prínosom v tom období pre slovenskú prózu bol román *Jozef Mak* (1933). Po zbierke *Kremnické povesti* (1925) a zborníku *Pod Kozúbkom* (1928) vydal úsmevné dobrodružné rozprávky *Smelý Zajko* (1930), *Smelý Zajko v Afrike* (1931), *Budkáčik a Dubkáčik* (1932), *Tri múdre kozliatka* (1940), povesti a historické novely *Zakopany meč* (1931), *Sokoliar Tomáš* (1932), *Budatínski Frgáčovci* a rozprávkové knižky

Brondove rozprávky (1932), *Zlatý dážď* (1933), *Zlatovlasá sestra* (1937), spomienkové prózy *Zlaté hodinky* (1934), podnetné návodové knižky *Zábavky strýka Kurkovského* (1932), *Strýcovo vrtielko* (1935). Posledným významným dielom napísaným vo vlasti je román z mestského prostredia *Pisár Gráč* (1940).

Pamiatky: Pamätné tabule v Krupine na budove školy, kde študoval a učil, na budove, kde býval a na budove Múzea A. Sládkoviča spolu s ostatnými slovenskými národovcami.

Literatúra:

- Cabadaj, Peter: Herold slova, krásy a lásky. – Martin : Matica slovenská, 1996. – 23 s.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 189–190.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK–Krajská knižnica L. Štúra, 2008. – S. 40–41.
- Maňovčík, Augustín: Jozef Cíger Hronský. – Martin : Osveta, 1995. – 183 s.
- Matuška, Alexander: J. C. Hronský. – Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1970. – 231 s.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 2. E – J. – Martin : Matica slovenská, 1987. – S. 415–416.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 167–168.

HRUŠKOVIC, Samuel

spisovateľ, básnik, editor, evanjelický kňaz

1. 4. 1694 Krupina

1. 9. 1748 Banská Bystrica

Vyrastal v Krupine. Študoval v Turom Poli, Krupine, Banskej Bystrici, kde spoznal Mateja Bela, v Gemeri a Banskej Štiavnici a v r. 1717-19 sa vo Wittenbergu venoval štúdiu teológie, ale aj fyziky, medicíny, matematiky, práva a jazykov. Na ceste z Wittenbergu do vlasti pobudol aj na iných univerzitách. Po návrate sa stal diakonom v Lešti a neskôr rektorom v Sennom. Podľa vtedajších zvykov bol v r. 1711-17 domácim učiteľom v zemianskych rodinách v Radvani. Od r. 1720 pôsobil ako ev. farár v Kostolných Moravciach (dnes Hontianske Moravce) a v Banskej Bystrici. V r. 1743 bol zvolený do funkcie superintendanta banského okolia. Po cirkevnej vizitácii v novohradsko-peštianskom senioráte ho vacovský katolícky biskup obžaloval, že zavádza neprípustné novoty. Kráľovská námestná rada ho zbavila kňazského i biskupského úradu a predvolala na najvyšší súd do Bratislavy. Neskôr bol znova inštalovaný do úradu.

Do barokovej tvorby prispel najmä duchovnou lyrikou. Písal poéziu, latinské príležitostné verše, epigramy a najmä slovenskú náboženskú lyriku. Obohatil ju o sedemnást' vlastných piesní a o sedemdesiatštyri prekladov nemeckých piesní. Uverejnil ich vo svojich vydaniach Tranovského kancionála *Cithara sanctorum* (1741, 1745). Z Hruškovicových dramatických pokusov sa spomína mytologická komédia o obrovi Polyfámovi. Jeho najvýznamnejším prozaickým dielom je latinská rukopisná autobiografia *Vita Samuelis Hruscowitz* (1719-20), kde podal realistický obraz života chudobného študenta, svoje zážitky s kurucmi a zbojníkmi a portréty zaujímavých ľudí. Opisy udalostí a zážitkov často vyúsťujú do náboženských úvah. Vyslovil tiež svoje názory na niektoré aktuálne otázky. Písal aj slovenské modlitby a latinské dišputy. Prispel k rozvíjaniu barokového básnického štýlu a k formovaniu memoárovej literatúry.

Literatúra:

- Biografický lexikón Slovenska. Zv. 3. G – H. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2007. – S. 655.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 215–216.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 17–18.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 184–185.
- Slávik, Ján: Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu. – Banská Štiavnica, 1921. – S. 263–266.

KAČKA, Jozef

literát, prekladateľ, katolícky kňaz

3. 3. 1865 Likavka

20. 3. 1938 Sliač

Pseud.: Jozef Podhorský, Ružoslav, Sielnický

Ľudovú školu navštevoval v Likavke, gymnázium v Ružomberku, v Levoči a v Jágri, teológiu v Banskej Bystrici. Ako rímskokatolícky kaplán pôsobil na viacerých miestach, v Čiernom Balogu, Brezne a Ladzanoch, ako farár opäť v Ladzanoch a na Donovaloch. V r. 1918 stredoškolský profesor v Žiline, v r. 1921–38 farár na Sliači. Aktivizoval sa v ľudovej strane, vytvoril vlastnú štátnopolitickú koncepciu spoločného štátu Čechov, Slovákov a Poliakov ako tzv. západoslovenskú úniu. Organizoval národné podujatia, zbieral muzeálne zbierky. V r. 1915–18 bol väznený v Leopoldove za národné presvedčenie a protivojnovú agitáciu. V r. 1918 Slovenská národná strana rozpútala kampaň za jeho oslobodenie. Spoločne s Andrejom Hlinkom vytvoril koncepciu Slovenskej národnej strany, ale pre chorobu sa už do politického života nezapájal. Je autorom prác *Dejiny literatúry slovenskej* (Ružomberok 1921), *Rozpomienky na moje utrpenie* (1926). Prekladal z nemčiny a francúzštiny.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 3. K – M. – Bratislava : Veda, 1979. – S. 19.
- Gajdoš, Milan: Jozef Kačka. Kňaz a oduševnený národovec. In: Nový Vpred Žurnál. – Roč. 7, č. 21 (26. 5. 1998), s. 6.
- Hambor, Jozef: Jozef Kačka - verejný činiteľ a slovenský martýr. In: Slovenské národné noviny. – Roč. 6, č. 8 (2. 5. 1995), s. 8.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 19.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK – Krajská knižnica I. Štúra, 2008. – S. 44–45.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 12–13.

KANKA, Ján

básnik, učiteľ

12. 10. 1939 Drážovce

Žije v Krupine.

Pochádza z roľníckej rodiny. Chodil do Národnej školy v Ladzanoch a na osemročnú školu do Sebechlieb. Maturoval v Krupine na Pedagogickej škole pre výchovu učiteľov národných škôl. Po štúdiách pôsobil ako učiteľ a riaditeľ na základných školách v Dolnom Badíne a v Bzovíku. V súčasnosti je na dôchodku a žije v Krupine.

Jeho literárne začiatky siahajú do obdobia stredoškolských štúdií. Prvá báseň mu vyšla v denníku Smer. V časopise Mladá tvorba publikoval cykly básní. Neskôr písal hlavne pre deti. Publikoval v Slniečku, Včielke, Živote a Ohníku. V r. 1994 mu vyšla prvá zbierka lyrických veršov *Orchidea*, kde ponúka výber zo svojej dlhoročnej sporadickej tvorby. V r. 2001 vyšla druhá zbierka básní *Črievičky jesene*, ktorú venoval deťom. Svojimi veršami reaguje na rôzne podnety a impulzy prírodného sveta. Jeho básne

sú spontánne a sugestívne precítené. Poéziu a iné texty publikuje aj časopisecky. Básne pre deti boli uverejnené v časopisoch Maxík a Zvonček.

Literatúra:

- Chudoba, Andrej: [Ján Kanka]. In: Kanka, Ján : Orchidea. – Bratislava : ENIGMA, 1994. – S. 5–6.
- Pašková, Soňa – Matisková, Elena: Súčasní regionálni autori : výberová regionálna bibliografia. – Zvolen : Krajská štátna knižnica L. Štúra, 1998. – S. 18.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 566.

KEMP, Michal

náboženský spisovateľ, katolícky kňaz

18. 9. 1792 Sebechleby

20. 5. 1865 Ostrihom (Maďarsko)

Pochádzal z chudobnej rodiny. Pretože bol nadaný, učiteľ odporučil matke dať ho do škôl. Matka zaviedla syna k rehoľníkom do Krupiny. Keďže nemali financie na štúdium, matka ich nahrádzala v naturáliách a každú nedeľu nosila stravu na celý týždeň. Asi po dvoch rokoch nadaného chlapca poslali na štúdiá do Ostrihomu. V r. 1811 sa stal klerikom Ostrihomskej diecézy a ako bohoslovec študoval filozofiu v kňazskom seminári v Trnave. Po štúdiách ho v r. 1816 vysvätili za rímskokatolíckeho kňaza. Za podpory krupinských rehoľníkov pokračoval v teologických a filozofických štúdiách na univerzite vo Viedni, kde po vykonaní rigorózných skúšok získal tituly doktor filozofie a teológie. Po štúdiách od r. 1818 pôsobil ako študijný dozorca na Pázmaneu vo Viedni. V r. 1827 ho vymenovali za prímestského bibliotekára a archivára v Ostrihome. V r. 1840 sa stal bratislavským, neskôr ostrihomským kanonikom, súčasne bol i riaditeľom trnavského a ostrihomskeho kňazského seminára. V r. 1850

ho menovali za novohradského archidiakona a v r. 1853 mu cisár František Jozef I. udelil titul opáta. V r. 1864 ho povýšil na kanonikacustosa.

V literárnej činnosti Michala Kempa dominovali práce z oblasti cirkevnej histórie. Najdôležitejšiu prácu *Metropolitanum capitulum Strigoniense* publikoval v r. 1856 ako súčasť diela *Memoriae basilicae Strigoniensis*. Bol to veľmi starostlivo zostavený menoslov ostrihomských kanonikov v chronickom usporiadaní od najstarších čias. Kempov súpis tvoril základný prameň pre neskorší významný životopisný lexikón ostrihomských kanonikov. Okrem náboženských prác, z ktorých väčšina zostala v rukopise, sa ako archivár zaslúžil o vybudovanie archívu ostrihomského arcibiskupstva a ako knihovník o usporiadanie jeho knižnice. Udržiaval kontakty s bernolákovcami. Podieľal sa na preklade Biblie z latinčiny do bernolákovčiny.

Literatúra:

- Sebechleby : 1135 – 2005. – Bratislava : Veda, 2005. – S. 67–70.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 66–67.

KERULOVÁ, Marta

literárna vedkyňa, prekladateľka, pedagogička

4. 4. 1951 Krupina

Žije v Nitre.

Detstvo prežila v Klenovci. V r. 1963 sa rodina opäť presťahovala do Krupiny. V r. 1966-69 navštevovala Strednú všeobecnovzdelávaciu školu v Krupine. V r. 1969-74 študovala slovenčinu a latinčinu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde v r. 1974-77 absolvovala internú vedeckú aspirantúru. Od r. 1974 pôsobila ako lexikografka v Encyklopedickom ústave SAV v Bratislave, od r. 1977 prednášala staršiu slovenskú a svetovú literatúru na Pedagogickej fakulte v Nitre,

kde študovala taliančinu a podieľala sa na založení Katedry romanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. V r. 1999 sa stala lektorkou slovenskej literatúry na univerzite Istituto Universitario Orientale v Neapole. Druhý pracovný pobyt v Taliansku na Università L'Orinale di Napoli absolvovala v rokoch 1999-2004. Bol spojený s prednášaním slovenskej literatúry na hosťujúcej fakulte – zároveň aj s jednosemestrálnym prednášaním na univerzite La Sapienza v Ríme.

V súčasnosti prednáša na Katedre slovenskej literatúry Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. V roku 2000 bola prezidentom Slovenskej republiky vymenovaná na profesorku dejín slovenskej literatúry. Je členkou viacerých vedeckých organizácií.

Venuje sa metodologickým otázkam z oblasti staršej slovenskej literatúry, z humanistických autorov dielu Jána Bocatia a typologickým zvláštnostiam slovenskej barokovej literatúry a študentskej vagantskej poézie 17-19. storočia. Napísala monografické práce *Recepčno-interpretačné osobitosti textov staršej slovenskej literatúry* (1992) a *Nahliadnutia do staršej slovenskej literatúry* (1999). Autorsky sa zúčastnila na príprave *Slovníka slovenských spisovateľov* (1999, 2005), príručky *Literárny sprievodca nielen pre maturantov* (1998) a publikácie *Studi italo-slovacchi* (1999). Je spoluautorkou vysokoškolských skrípt a stredoškolských učebníc literatúry. Štúdie a recenzie publikovala v zborníkoch, pamätniciach a v časopisoch *Literárny týždenník*, *Slavica Slovaca*, *Slovenská literatúra*, *Slovenské pohľady* a pod. Je spoluautorkou viacerých encyklopedických diel. Spoločne s J. Minárikom a E. Májekovou preložili z latinčiny knihu *Rímske príbehy* (1981) a časť tvorby *Marisy Madieri: Mušľa* (2004).

Literatúra:

- Keruľová, Marta: Výberová personálna bibliografia. – Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2000. – 54 s.
- Lukáč, Miroslav: Prof. PhDr. Marta Keruľová, CSc. In: Hontianske noviny. – Roč. 16, č. 17 (22. 10. 2007), s. 4.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 226.

- Šmatlák, S.: Dejiny slovenskej literatúry I. – Bratislava : Národné literárne centrum, 1997. – S. 179, 219.
- Troppová, D.: Slovenčina lahodí talianskemu uchu. In: Sloboda. – Roč. 43, č. 41 (1988), s. 11.

KLAS, Peter

prozaik

6. 7. 1904 Banská Štiavnica

10. 9. 1993 Kitchener (Kanada)

Občianskym menom Ľudovít Kandra. V r. 1914-22 študoval na gymnáziu v Banskej Štiavnici. Pôsobil ako učiteľ v Hodruši a do r. 1944 v Čabradskom Vrbovku. Na jar r. 1945 odišiel do emigrácie. Bol učiteľom ľudovej školy v Eitzingu, potom profesorom na slovenskom gymnáziu v Auroldmünsteri (Rakúsko). Od januára 1949 žil v Kanade.

Literárnej činnosti sa venoval až v exile. Bol pravdepodobne našim najproduktívnejším exilovým prozaikom. Takmer dve stovky poviedok a noviel publikovaných v časopisoch (Slovenská obrana, Literárny almanach Slovák v Amerike, Kanadský Slovák a iné) sú reflexiou detských liet, poľovníckych, či vojenských zážitkov a života starousadlíkov v Kanade. V r. 1959 vydal tematicky pestrú knihu noviel *Na strome života*, neskôr román z prostredia slovenskej medzivojnovovej dediny *Svetlo pod halenou* (1974). Jeho najvýznamnejším dielom sa stal dvojdielny román *Satan proti Bohu* (1983), kde zachytil dramatické, politické a vojenské udalosti na strednom Slovensku na jeseň 1944. Podobne ako v prípade Hronského románu *Svet na trasovisku* aj tu ide o diametrálne odlišný pohľad na povstaleckú problematiku, ako prevládal na Slovensku po r. 1945. Viaceré novely a poviedky zanechal v rukopise.

Literatúra:

- Cabadaj, Peter: Peter Klas. In: Knižnice a informácie. – Roč. 26, č. 11 (1994), s. 475–476.
- Cabadaj, Peter: Slovenský literárny exil. – Martin : Matica slovenská, 2002. – S. 98–99.
- Hvišč, Jozef: Slovenská exilová próza. In: Slovenský povojnový exil. – Martin : Matica slovenská, 1998. – S. 399–400.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 229.

KMEŤ, Andrej

botanik, archeológ, múzejník, katolícky kňaz

19. 11. 1841 Bzenica

16. 2. 1908 Martin

Narodil sa v rodine dedinského kováča. Ľudovú školu navštevoval v Bzenici a v Žarnovici. V štúdiách pokračoval na piaristickom gymnáziu v Banskej Štiavnici. Už tu sa prejavila jeho celoživotná záľuba – botanika. Gym-názium ukončil v Trnave v tzv. malom seminári. V r. 1861-65 študoval teológiu v Ostrihome. Po vysvätení za kňaza sa stal v r. 1865 kaplánom v obci Senohrad. Po troch rokoch účinkovania bol preložený do malej dedinky Krnišov a až po desiatich rokoch (1878) prevzal farnosť Prenčov v Honte. V r. 1906 odišiel na odpočinok do Martina. Pochovaný je na martinskom Národnom cintoríne.

Andrej Kmeť bol všestranne orientovanou osobnosťou. Venoval sa prírodným disciplinám geológii, mineralógii, paleontológii a osobitne botanike. Skúmal flóru Hontu a Štiavnických vrchov. Objavil viacero nových druhov rastlín, preto podľa neho pomenovali okolo 40 rastlín, najmä ruží a húb. Najcennejším výsledkom Kmeťovej botanickej činnosti je herbárová zbierka Herbarium Kmetianum, pozoruhodná i zo širšieho stredoeurópskeho hľadiska. Obsahuje 72 tisíc

položiek, z toho 39 tisíc vyšších rastlín (okolo 6 tisíc ruží) a 33 tisíc nižších rastlín (z toho 25 tisíc húb slizoviek). Zhromaždil aj výnimočnú zbierku semien obsahujúcu 1 733 vzoriek patriacich k 516-tim rodom. Herbár je uložený v Slovenskom národnom múzeu v Martine.

Bol jedným z prvých slovenských vzdelancov, ktorí sa systematicky venovali archeologickým vykopávkam s odbornými opismi nálezov. Pri výskumoch v Honte získal cenný archeologický materiál z predhistorických období. Robil systematické archeologické vykopávky s odbornými opismi nálezov. Na strednom Slovensku s pomocou spolupracovníkov objavil slovanské urny, nástroje, zbrane, šperky a pod.

Venoval sa tiež folkloristike. Už ako študent vydal zbierku viačočných ľudových piesní. Počas kňazskej činnosti zapisoval ľudové povesti a rozprávky, skúmal zvyky, obyčaje, zbieral výšivky a čipky, ktoré propagoval doma i v zahraničí. V r. 1873 zorganizoval expozičnú výšiviek z Hontu na svetovej výstave vo Viedni, v r. 1891 prezentoval slovenské čipky na česko-slovenskej jubilejnej výstave a v r. 1895 na Národopisnej výstave česko-slovenskej v Prahe. S týmito slovenskými vzácnosťami sa zúčastnil r. 1893 na svetovej výstave ženských prác v Paríži. V r. 1904 bol na slovanskej výstave v USA. Spoluorganizoval výstavu čipiek v Martine a výstavu ľudovej umeleckej výroby v Honte. Z jeho iniciatívy bola v r. 1910 založená účastinná spoločnosť Lipa v Martine a Výšivkárske družstvo v Skalici. V r. 1892 navrhol založiť Slovenskú učenú spoločnosť so sídlom v Martine a s filiálkami vo všetkých slovenských mestách. Tento jeho počin predstavuje historický medzník vo vývine slovenskej národnej vedy. Kde A. Kmeť účinkoval, tam všade bojoval proti alkoholizmu, založil školskú štefnicu, cirkevnú knižnicu, čitateľský spolok, roľnícku, technickú a hospodársku knižnicu, ovocinársky spolok a iné.

Za svojho života publikoval veľa článkov a niekoľko diel s populárnou aj odbornou tematikou. Jeho najznámejším dielom je *Veleba Sitna* (1893), kde vedecky spracoval prírodu, históriu a ľudovú kultúru tejto lokality. Písal nielen do slovenských časopisov a novin, ako boli napr. *Obzor*, *Katolícke noviny*, *Národné noviny*, *Orol*, *Národný hlásnik*, *Pútnik svätovojeťský* a iné, ale aj do inojazyčných, ako bol *Österreichische botanische Zeitschrift*, *Uhorské noviny*, *Deutsche botanische Monatschrift* a mnohé ďalšie.

Pamiatky: pamätná tabuľa na budove fary v Senohrade.

Literatúra:

- Jasenák, Ladislav: Andrej Kmeť 1841–1908 : život a dielo. – Bratislava : Ústredná správa múzeí a galérií, 1987. – 114 s.
- Barica Ján: Malý slovenský panteón vedy a techniky. – Banská Bystrica : Úrad priemyselného vlastníctva SR, 2004. – S. 84–85.
- Kuka, Pavol: Andrej Kmeť. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1963. – 70 s.
- Labuda, Jozef: Andrej Kmeť – sitniansky rytier. – Martin : Matica slovenská, 2008. – 86 s.
- Medvecký, Karol Anton: Život Andreja Kmeťa. – B. m.: Karol A. Medvecký, 1923. – 322 s.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 114–115.
- Tibenský, Ján: Priekopníci vedy a techniky na Slovensku. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1988. – S. 863–873.

KNEŽOVIČ, Ján Cyril

básnik, advokát

10. 8. 1846 Žibritov

18. 6. 1905 Krupina

Pseud.: Hviezdny, Lesný, Medzibrodský

V r. 1859-67 študoval na lýceu v Banskej Štiavnici, potom právo v Bratislave. V r. 1875 získal advokátsky diplom. Od r. 1875 bol advokátom v Krupine.

Literárne sa prejavil počas štúdií v Banskej Štiavnici. Jeho básne boli uverejnené v rukopisnom zábavníku *Útle puky* (1862-63) a v zábavníku *Sitno*. Do jeho 4. ročníka prispel 14-timi básňami. Po zániku *Sitna* uverejnil niekoľko básní (*Na Sitno*, *Rozdiel*, *Vývýš sa duch môj*) v časopise *Sokol* (1867). Tvoril pod vplyvom Sládkovičovej poetiky. Výstižne ju charakterizuje báseň *K. Franciscimu*, ktorá je obrazom nálady prebúdajúceho sa národa. Na lýceu v Banskej Štiavnici bol členom Slovenského kola, v Bratislave bol činný v spolku *Naprej*,

ktorého cieľom bolo aktivizovať národné uvedomenie. Aktívne vystupoval ako slávnostný rečník pri výročiach Memoranda a na národných výletoch na Devíne. Bol mecénom a propagátorom slovenských kultúrnych podujatí. Od r. 1877 bol tiež predsedom sudodielneho a paromlynného spolku v Krupine.

Literatúra:

- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 122.

KOHÁRI, Štefan

básnik, poľný maršal, krajinský hodnostár

11. 3. 1649 Čabradský Vrbovok (hrad Čabrad')

29. 3. 1731 Čabradský Vrbovok (hrad Čabrad')

Študoval na jezuitskom kolégiu v Trnave a teológii na univerzite vo Viedni. Na jeho doktorskej dišpute sa zúčastnil i panovník Leopold I. a obdaroval ho zlatou reťazou. V r. 1664 sa stal kapitánom Fiľakovského hradu, v r. 1686 hlavným kapitánom preddunajských vojsk a stredoslovenských banských miest, v r. 1707 poľný maršal, v r. 1711 dedičný župan Hontianskej stolice a v r. 1714 krajinský sudca.

Fiľakovo i rodové sídlo Čabrad' boli významnou súčasťou protitureckej obrannej línie na južnom Slovensku. V r. 1678 odrazil útok tureckého vojska. V septembri 1682 bol však nútený vydať hrad Fiľakovo spojeným tureckým a tőköliovským vojskám, ktoré ho nechali zrúcať. Sám sa dostal do zajatia kurucov, po neúspešnom pokuse o útek bol väznený v Regeci, Tokaji, Blatnom Potoku, Mukačeve a Užhorode. Odmietol pokusy kurucov získať ho na ich stranu. Z väzenia sa vyslobodil až po ich porážke v r. 1685, kedy ho vo Viedni prijal ako vzor vernosti Leopold I. Po vypuknutí povstania Františka II. Rákociho bol nútený pred kurucmi ujsť a títo nechali zbúrať hradby na Čabradi. Na vlastné náklady postavil husársky pluk, s ktorým sa pridal k armáde

generála Schlicka. R. 1709 sa vrátil na znovudobytý hrad Čabrad' a tu žil utiahnuto až do smrti.

Je autorom vyše desať tisíc veršov. Najviac veršov pochádza z čias jeho väznenia. Neskôr písal počas pobytu v Budíne a potom v samote na Čabradskom hrade. Väčšinou v nich vykresľuje svoje predstavy a sny. Prenikajú do nich aj reálie väzenského života. Neskôr písal najmä nostalgické verše za odchádzajúcim starým Uhorskom. Maďarská literárna história pokladá jeho básnické dielo za zavŕšenie maďarskej dvorskej barokovej lyriky. Ich autor bol však len nasledovníkom svojich predchodcov Valentína Balašu a Petra Benického. Časť básnického diela vyšla za jeho života a časť zostala v rukopise.

Bojovými zásluhami i básnickým dielom sa zaradil medzi najvýznamnejších predstaviteľov rodu Koháriovcov. Značne rozmnožil rodinný majetok. Finančne podporoval cirkev a školstvo.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 3. K – M. – Bratislava : Veda, 1979. – S. 104.
- Kohári-Koburgovci. In: Machala, Drahoslav: Šľachtické rody. – Bratislava : Perfekt, 2007. – S. 40–41.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 134.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 122.

KRUDY, Daniel (Crudy)

cirkevný spisovateľ, evanjelický kňaz

25. 10. 1735 Zvolen

18. 12. 1815 Bratislava

Navštevoval školu v Ostrej Lúke, študoval na gymnáziu v Ožďanoch, Kremnici, v Bratislave a na univerzite v Jene a Altdorfe. Ako evanjelický farár pôsobil v Cerove, Banskej Bystrici a Bratislave, kde zároveň prednášal cirkevné právo na ev. lýceu.

Písal teoretické práce z cirkevného práva, ktoré si študenti opisovali ako učebnú pomôcku. Zostavil zbierku kráľovských rezolúcií, intimátov, žiadostí protestantov, ktorá slúžila neskorším bádateľom ako prameň k dejinám protestantských cirkví. Písal tiež polemickú náboženskú literatúru, príležitostné kázne a verše. Za jeho najvýznamnejšie dielo sa považuje spis *Práva cirkevní evangeliků obojího vyznání v Uhřích*.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 1. A – D. – Bratislava : Veda, 1977. – S. 333.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK–Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 54–55.
- Slávik, J.: Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu. – Banská Štiavnica, 1921. – S. 268–269.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 278.

LACIAKOVÁ, Irena (rod. Slančíková)

spisovateľka

2. 10. 1865 Polichno

14. 2. 1951 Zvolen

Pochádzala z rodiny Slančíkovcov, bola staršou sestrou Boženy Slančíkovej Timravy. Základné vzdelanie získala u otca, ev. farára. Rok chodila do meštianskej školy v Banskej Bystrici. V r. 1895 sa vydala za ev. farára Michala Laciaka do Žibritova. R. 1905 prešli spolu do Horného Tisovníka a po r. 1945 na odpočinok do Lučenca.

Jej literárne úsilie nie je vnútorne jednotné. V rodičovskom dome bola iniciátorkou založenia rukopisného časopisu *Ratolesť*. Ako autorka začínala prózou z panského prostredia. Jej novela *Spoločnica* (1895), ktorou prenikla do Slovenských pohľadov

bola charakterizovaná ako romanticko-sentimentálna. Druhú novellu *Oko za oko, zub za zub*, uverejnila v Slovenských pohľadoch až r. 1901. Potom sa znova odmlčala. Po prvej svetovej vojne prispievala najmä do *Živeny*. Popri poviedkach, novelách a dramatických pokusoch (hra *Nie roveň*, 1922) začína sa rozvíjať aj realistická línia jej talentu. Vychádza zo skúseností ženy dedinského farára a vecne drobnokresbou opisuje život cez vojnu a v prvých rokoch buržoáznej republiky. Túto cestu nastúpila prácou *Na súmraku* (Živena 1919-22). Je to voľne spojený rad čít, reportážnych postrehov a fejtónov.

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 331.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 23–24.
- Kusý, I.: Pramene k životu a dielu Timravy. – In: Literárny archív 1965. – Martin : Matica slovenská, 1965 – S. 5–22.
- Lexikón slovenských žien. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2003. – S. 141.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK–Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 60–61.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 331.

LÁNI, Juraj

náboženský spisovateľ, evanjelický kňaz

1646 Trenčianska Teplá

24. 1. 1701 Lipsko (Nemecko)

Študoval v Trenčianskej Teplej, Trenčíne, Skalici, Spišských Vlachoch, Spišskom Podhradí, Levoči, na univerzite vo Wittenbergu, kde získal titul doktor filozofie a v Rostocku. V r. 1663-67 bol vychovávateľom v Rostocku a v Meklenburgu. Po návrate domov ho pozývali do viacerých miest. Prijal pozvanie do Krupiny, kde pôsobil ako rektor a farár až do r. 1674. V známej krupinskej evanjelickej škole učil deti

podľa moderných dobových poznatkov. Študenti hrali antické hry, čím sa precvičovali v latinčine. Známa je divadelná hra, ktorú napísal, *Žiak Agapetus zvedený naspäť privedený...* (1685). V Krupine predniesol Reč o význame a užitočnosti verejných škôl (1670), kládol v nej dôraz na výchovu a vzdelanosť. Spolupracoval s viacerými významnými slovenskými osobnosťami, ktoré v tom období v Krupine pôsobili. Po odhalení Vešelénioho sprisahania ho v r. 1674 postavili pred bratislavský súd, odsúdili a väznili. Na jar r. 1675 ho poslali na galeje do Neapola, odkiaľ sa mu podarilo ujsť. Odišiel študovať na univerzitu do Lipska, kde získal akademické hodnosti bakalára práv, slobodných umení a teológie. V Lipsku pôsobil aj ako univerzitný profesor.

Bol barokovým básnikom, dramatikom a prozaikom. Písal príležitostné básne, školské a didaktické hry, dišputy a polemické spisy, kázne a oslavné reči. Do literatúry sa zapísal najmä ako autor viacerých memoárových cestopisov, ktoré vznikli zo zážitkov na súde, v žalároch, pri putovaní na galeje i na úteku. Vydával ich po nemecky a po latinsky. Najvýznamnejší z nich je cestopis *Krátke a pravdivé historické vyrozprávanie ukrutného a takmer neslýchaného pápežského väzenia* (1676). Prostredníctvom vlastných osudov a zážitkov zoznamuje čitateľa so zaujímavými situáciami a vzrušujúcimi dobrodružstvami. Rozprávanie má miestami charakter beletrizovaného cestopisu.

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 374–375.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 24.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 184.
- Slávik, Ján: Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu. – Banská Štiavnica, 1921. – S. 514.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 353–354.

LITVÍKOVÁ, Jana (rod. Dragulová)

publicistka, lekárka

3. 10. 1971 Krupina

Žije v Bratislave.

Detstvo prežila v Krupine, kde začala navštevovať základnú školu. V r. 1980 sa s rodinou presťahovala do Bratislavy, kde žije dosiaľ. Po maturite na Gymnáziu L. Sáru v Bratislave študovala na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Štúdium ukončila s vyznamenaním v r. 1996, odkedy pracuje ako lekárka na III. internej klinike Fakultnej nemocnice s poliklinikou akad. L. Dérera v Bratislave – na Kramároch. V r. 1999 úspešne absolvovala atestáciu I. stupňa z internej medicíny, v r. 2006 atestáciu II. stupňa z internej medicíny, v súčasnosti sa pripravuje na špecializačnú atestáciu z diabetológie. Je vydatá a má syna Alexa.

Venuje sa tvorbe pre deti. Pre detských čitateľov publikovala popularizačno-náučné články v pravidelných rubrikách v časopisoch *Zornička* (2002-2004) a *Maxík* (od r. 2004). V roku 2006 jej vyšla prvá kniha *Chráňme múdro smelo, svoj rozum a telo*, ktorú ilustroval akad. mal. Jozef Cesnak. Detskí čitatelia sa z nej dozvedia, na čo si majú dávať pozor, aby si nezničili vlastné zdravie. Kniha je určená nielen deťom, ale aj rodičom a pedagógom.

V súčasnosti pripravuje na vydanie ďalšiu knihu.

Literatúra:

- O autoroch. In: Litvíková, Jana: *Chráňme múdro, smelo, svoj rozum a telo*. – Bratislava : Daxe, 2006. – S. 54.
- Knihy z vydavateľstva DAXE. In: *Maxík*. – Roč. 3, č. 4 (2006), s. 14.

LUNÁČEK, Jozef

publicista, zberateľ, učiteľ, prírodovedec

3. 3. 1844 Čekovce

7. 11. 1911 Krupina

Navštevoval mestskú školu v Krupine, neskôr sa vyučil za súkenníka. Bol remeselníkom v Hornom Badíne. V r. 1866 odišiel učiť do Uňatína. Pravdepodobne na pozvanie Andreja Kmeťa v r. 1873 prišiel učiť do Krnišova, kde bol v tom čase A. Kmeť farárom. Toto rozhodnutie poznamenalo jeho ďalší život. Vďaka kontaktom s A. Kmeťom sa začal zaujímať o geologické výskumy. Z Krnišova odišiel učiť do Horných Strhár, odtiaľ sa musel ako Slovák na nátlak maďarského farára odsťahovať na Čabrad, neskôr do Šášovského Podhradia. V r. 1905 ho penzionovali a odsťahoval sa do Krupiny.

Odborné základy a metódy práce získal od Andreja Kmeťa. Významne prispel k monografii lekára a botanika J. Pantočka o rozsievkách Uhorska, s ktorým spolupracoval vyše dvadsať rokov. Zbieral pre neho materiály rozsievok. Pantoček po ňom pomenoval 8 nových druhov. Zberu skamenelín a minerálov sa venoval najmä počas pôsobenia v Horných Strhároch. Udržiaval kontakty s G. K. Zechenterom, D. Štúrom a J. Fričom. Skameneliny a minerály posielal na určenie Uhorskej prírodovednej spoločnosti, Uhorskej geologickej spoločnosti a Ríšskemu geologickému ústavu vo Viedni. Článkami prispieval do Katolíckych novín, Obzoru, Konfesionálnej školy. Vydal náboženskú prácu s modlitbami a spevmi *Spôsob odbavovania sv. Ruženca* (1871) a úpravu ľudových piesní pod názvom *Štyri slovenské piesne*. V časopise *Tovaryšstvo* publikoval *Moje výlety do prírody a výskumy v chotáre hornostrhárskom a okolí*. (1893). Jeho zberateľská a publikačná činnosť bola priekopnícka. Je autorom jednej z prvých po slovensky napísaných prác z oblasti geológie a paleontológie.

Bol dopisujúci člen Ríšskeho geologického ústavu, člen Uhorskej prírodovednej spoločnosti a Uhorskej geologickej spoločnosti. Za desať rokov svojej činnosti získal uznanie najvyšších geologických inštitúcií bývalej monarchie.

Pamiatky: pamätná tabuľa na budove Obecného úradu v Čekovciach.

Literatúra:

- Janšák, Š.: Posledný suplikant. – Bratislava : Tatran, 1972. – S. 180–182.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 3. K – L. – Martin : Matica slovenská, 1989. – S. 442.
- Tibenský, Ján: Dejiny vedy a techniky na Slovensku. – Martin : Osveta, 1979. – S. 307.
- Tibenský, Ján: Priekopníci vedy a techniky na Slovensku. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1988. – S. 879–881.

MARKOVIČ, Matej

osvietenský filozof, veršovec

27. 2. 1707 Dobrá Niva

1762 Sarvaš (Maďarsko)

Do školy chodil v novohradskej Dobroči, Banskej Štiavnici, Dvorníkoch, Banskej Bystrici a v Bratislave. Teológiu študoval v Jene. Po návrate z Nemecka bol vychovávateľom v rodine Podmanickovcov, evanjelickým kazateľom v Štítniku a napokon farárom v Sarvaši. Za hlavnú náplň svojho kazateľského pôsobenia pokladal ľudovú výchovnú činnosť a popularizáciu vedeckých poznatkov. Zaujímal ho predovšetkým zemepis a dejepis Uhorska a do povedomia širokých vrstiev sa usiloval vnášať ideológiu slovenskej národnosti.

Vo veršovanej *Kratičkej histórii kráľovstvá uherského*, ktorú koncipoval pôvodne ako učebnicu dejepisu pre ľudové školy, si osobitne všímal veľkomoravské obdobie a kráľa Svätopluka. Všetky kmene, ktoré prešli cez naše územie pokladal za Slovanov – predchodcov dnešných Slovákov. Podobne zveršoval i zemepis Uhorska *Vypsání stolic kráľovstvá uherského* (rukopis), kde opisuje najmä slovenské stolice. Ľudovú výchovnú a popularizačný charakter má i jeho knižka modlitieb *Sloup ohnivý* (1756), ktorú venoval rozličným spoločenským vrstvám („pocestným, zvláště pak kupcům, handlířům, řemeselníkům“). Svoj vzťah k ľudu vyjadril v preklade nemeckej básne *Píseň na chválu stavu sedláckého* (1752), v ktorej vyzdvihol kladné vlastnosti sedliakov a nabádal každého, aby si vážil ich prácu. Skladbu nachádzame vo viacerých odpisoch.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 3. K – M. – Bratislava : Veda, 1979. – S. 497.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 405.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 26–27.
- Mišianik, J.: Antológia staršej slovenskej literatúry. – Bratislava : Veda, 1981. – S. 517.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK – Krajská knižnica L. Štúra, 2008. – S. 64–65.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 4. M – Q. – Martin : Matica slovenská, 1990. – S. 78.

MARÓTHY, Daniel

básnik, evanjelický kňaz

14. 4. 1825 Mašková

18. 4. 1878 Ľuboreč

Pseud.: Danko Maškovský, Vrahobor

Pochádzal z učiteľskej rodiny. Základnú školu navštevoval v Lučenci. V r. 1840-45 študoval na lýceu v Banskej Štiavnici. V r. 1845-48 študoval teológiu v Bratislave. Pracoval v Spolku striedmosti a neskôr sa stal správcom Jednoty mládeže slovenskej. Po štúdiách krátko pôsobil ako ev. kaplán v Banskej Štiavnici, odkiaľ ho pozvali za farára do Závady. V r. 1851-55 pôsobil ako farár v Krupine. Tam sa narodila jeho

dcéra, známa spisovateľka Elena Maróthy-Šoltéssová. Od r. 1855 až do smrti bol farárom v Ľuboreči.

Už na banskoštiavnickom lýceu písal básne, ktoré si zapisoval do osobitných zošitov. Tieto zápisky si viedol až do 50-tych rokov, keď už vystupoval aj na verejnosti. V rukopisoch zachované básnické deníky predstavujú dôležitý materiál pre poznávanie vývinu štúrovskej

poézie. D. Maróthy vychádzal z poézie Jána Kollára, písal lyrické sonety a baladické skladby s ľúbostnými námetmi, neskôr v intenciách štúrovskej poézie vlastenecky ladené a ľúbostné básne. Pod vplyvom poézie Andreja Sládkoviča napísal v r. 1851 cyklickú báseň *Dvojaká ľúbosť*. V 60-tych rokoch vlasteneckou a príležitostnou poéziou, prispieval najmä do Orla a Sokola, v duchu štúrovských ideálov vystupoval na obranu Matice slovenskej a slovenských gymnázií (*Môjmu synkovi, Tá naša lipka, Posledné poľúbenie, Sväto-martinským Sokolom* a iné). Viaceré básne preniknuté vlasteneckým zápalom a vierou v šťastnú budúcnosť národa si získali vo svojej dobe popularitu (*Verili sme – aj ešte veríme?, Vám, Naším ubehlíkom, Vytriezvejú..., Neprajníkom Slovanstva* atď.) Článkami prispieval do Slovenských národných novín, neskôr uverejnil dokumentárne spomienky zo študentských čias *Rozpomienky na dni peknej mladosti* (1873) a opis cesty na prvé valné zhromaždenie Matice slovenskej *Turčianska ruža*. Zbieral folklór, prispieval do zbierok Slovenských povestí a venoval sa aj osvetovej práci.

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 406.
- Handzová, Želmíra: Múdrost' a skromnosť idú spolu : Elena Maróthy Šoltésová; Život a dielo v dokumentoch. – Martin : Osveta, 1989. – S. 15–45.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 27.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 4. M – Q. – Martin : Matica slovenská, 1990. – S. 83.

MATUNÁK, Michal

historik, archivár, publicista, katolícky kňaz

17. 7. 1866 Šurany

5. 12. 1932 Kremnica

Narodil sa v rodine vzdelaného roľníka, ktorý zastával aj úrad richtára. Ľudovú školu navštevoval v rodisku, potom študoval na gymnáziu v Nových Zámkoch, Banskej Štiavnici a Jágri, teológiu v Budapešti. V r. 1891 bol vysvätený za kňaza. Ako kaplán pôsobil vo Zvolenskej Slatine a v Sučanoch. V r. 1893-94 bol vychovávateľom u veľkostatkára a zvolenského župana Pavla Kiša vo Vígľaši, neskôr kaplánom v Kremnici a v r. 1898–1902 bol riaditeľom Vyššej ľudovej školy v Krupine. V r. 1902-22 pôsobil ako farár a dekan v Brezne. Odtiaľ odišiel do Kremnice, kde pôsobil ako mestský archivár. Bol členom obnovenej Matice slovenskej a Slovenskej muzeálnej spoločnosti.

V mladosti sa venoval zbieraniu ľudových spevov a balád. Zaujímala ho história. Pre jeho ďalšiu orientáciu bol rozhodujúci pobyt v Kremnici, kde pôsobil významný slovenský historik Pavol Križko. Intenzívne sa začal venovať histórii Kremnice a iných bankských miest. Bol priekopníkom v spracúvaní osmanských prameňov na území Slovenska.

Ešte počas teologických štúdií napísal priekopnícke práce v maďarčine *Dejiny rodu Bosniakovcov z Veľkého Bielu* a *Náčrt dejín Šurianskeho hradu* (obidve 1889). Publikoval aj v maďarských odborných časopisoch. Štúdiá *Turecko-uhorské boje v severozápadnom Uhorsku* bola v preklade uverejnená v Slovenských pohľadoch v r. 1897. Ďalšie väčšie práce napísal až po vzniku Československa *Z dejín slobodného a hlavného bankského mesta Kremnice* (1928), *Dejiny Vígľašského zámku*, štúdiá *O pôvode a mene Handlovej*.

Michal Matunák počas pôsobenia v Krupine usporiadal mestský archív, založil miestne múzeum, tlačiareň a redigoval regionálny časopis vychádzajúci v maďarčine (Krupina a okolie), v ktorom uverejňoval početné práce z histórie mesta a okolia. Z histórie mesta vydal

niekoľko prác *Richtári a mešťanostovia slobodného kráľovského mesta Krupina v rokoch 1266-1898* (1898), *Krupina v rokoch 1848-49* (1900), *Krupinskí hradní kapitáni* (1901), (všetky v maďarčine). V r. 1901 vydal po maďarsky aj po slovensky *Návrh jako by se mali pomenovať námestia, ulice, uličky a domoradia sv. kr. mesta Krupiny*. Poslednú významnejšiu prácu z histórie Krupiny vydal v roku 1905 pod názvom *Krupinský krajinský snem v novembri – decembri 1605*.

Literatúra:

- Eliáš, Michal: Literárne tradície Krupiny. In: Pohľady do minulosti Krupiny. – Zvolen : Vlastivedné múzeum; Krupina : Mestský úrad, 2005. – S. 90.
- Encyklopédia Slovenska. Zv. 3. K – M. – Bratislava : Veda, 1979. – S. 522.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica: Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 189.
- Lukáč, Miroslav: Michal Matunák, osobnosť krupinskej historiografie. In: Matunák, Michal: Krupinský krajinský snem v novembri – decembri roku 1605. – Krupina : Mesto Krupina, 2005. – S. 7–10.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 4. M – Q. – Martin : Matica slovenská, 1990. – S. 114–115.
- Tibenský, Ján.: Dejiny vedy a techniky na Slovensku. – Martin : Osveta, 1979. – S. 323, 362.

MEDVECKÝ, Karol Anton

etnograf, historik, publicista, katolícky kňaz

8. 6. 1875 Oravský Podzámok

12. 12. 1937 Bojnice

Pseud.: Aliquis, Detvan, Chlebničan, Kňaz Karol, Piškotnin, Podchočiansky, Seyx, Spectator, Zelothes

Ľudovú školu navštevoval v Oravskom Podzámku. V r. 1887-95 študoval na gymnáziu v Trstenej, Ružomberku, Banskej Štiavnici, Lučenci a Košiciach. V r. 1899 absolvoval teológiu na bohosloveckom seminári v Banskej Bystrici, kde sa prejavilo jeho vlastenectvo. Prvým kňazským pôsobiskom bola Detva, ktorej sa obával, ale kultúra tamjšieho ľudu mu učarovala. V krátkej dobe nasledovala ďalšia kňazská stanica v Krupine. Tu dokončil monografiu o Detve a zoznámil sa s Andrejom Kmeťom. Po Krupine nasledovala Jastrabá, Veľké Pole, Píla, Detvianska Huta. Pre národné povedomie ho stále prekladali z miesta na miesto. Ako farár pôsobil na Donovaloch, v Brehoch, v Prochoti až sa v r. 1909 dostal do Bacúrova, kde pôsobil celé desaťročie. V r. 1918 sa stal vládnym referentom pre katolícke cirkevné záležitosti na Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline a v Bratislave. Zúčastnil sa na aktivizácii slovenského politického života v prvých desaťročiach 20. storočia. Stal sa tajomníkom Slovenskej národnej strany. Podporoval úsilie vytvoriť spoločný štát Čechov a Slovákov. Bol signatárom martinskej Deklarácie slovenského národa. Od r. 1920 pôsobil v Bojniciach ako farár a neskôr ako titulárny prepošť.

Už ako študent sa aktivizoval v národnom hnutí. Sústavne sa venoval osvetovej, zberateľskej a literárnej práci. Prispieval do mnohých novín a časopisov. Bol jedným z najaktívnejších členov Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Spolupracoval s Andrejom Kmeťom. Vydal o ňom rozsiahlu monografiu pod názvom *Andrej Kmeť* (1913). Venoval sa etnografickému výskumu a zberateľskej činnosti. V r. 1905 vydal monografiu *Detva*, v ktorej zachytil rázovitý charakter podpolianskej obce, ľudu, jeho zvyky a tradície.

K poznaniu slovenskej folklórnej tvorby prispel dielom *Sto slovenských ľudových balád* (1923). Z oficiálneho štátneho hľadiska spracoval históriu prevratu r. 1918 pod názvom *Slovenský prevrat* a vydal v štvorzväzkovom diele (1930-31). Napísal celý rad príspevkov a nekrológov o slovenských dejateľoch. Z autobiografických prác je okrem cestopisov cenná publikácia *Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám* (1935).

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 1. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 422–423.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 29–30.
- Kováč, Dušan: Karol Anton Medvecký. In: Muži deklarácie. – Martin : Osveta, 1991. – S. 130–149.
- Matisková, E. – Chlebová, E.: Karol Anton Medvecký : životopisný medailón k 120. výročiu. – Detva : Mestský úrad, 1995. – 45 s.
- Medvecký, Karol Anton: Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám. – Trnava : vl. nákladom, 1935. – 182 s.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 4. M – Q. – Martin : Matica slovenská, 1990. – S. 137–138.

MUDROŇ, Michal

publicista, právnik, národnokultúrny dejateľ

9. 12. 1835 Čabradský Vrbovok

11. 9. 1887 Martin

Pochádzal z učiteľskej rodiny. Známy bol aj jeho brat Pavol Mudroň, právnik a vodca slovenského národného hnutia v 19. storočí.

Študoval na gymnáziu v Sarvaši, Banskej Štiavnici, Bratislave a právo na univerzite vo Viedni. Od r. 1857 bol advokátsky koncipient, neskôr advokát v Bratislave. Pre národné povedomie sa spolu s bratom Pavlom dostal do sporu

s vrchnosťou už na štúdiách v Banskej Štiavnici. V Bratislave vydávali svoje literárne práce v rukopisnom mesačníku Lipa. Navštevovali Ľudovíta Štúra v Modre. Michal Mudroň sa ako advokát stal vedúcou postavou slovenského národného života v Bratislave. Mal veľký vplyv na slovenských študentov, ktorí sa schádzali v jeho byte. Propagoval a rozširoval slovenskú tlač. Bol zakladajúcim členom a právnikom Maticy slovenskej. Založil Jednotel'stvo v Bratislave, ktoré podporovalo a propagovalo matičné podujatia. Bol tiež vedúcim činiteľom národného buržoázneho hnutia Slovenskej národnej strany, s ktorou bol úzko spojený aj prostredníctvom brata Pavla, jej predsedu. Bol účastníkom a zapisovateľom memorandového zhromaždenia v Martine v r. 1861 a člen Stáleho národného výboru a memorandovej delegácie do Viedne. Ako advokát bránil stovky slovenských roľníkov a želiarov v tzv. „vyvážovacích sporoch“.

Demokratický postoj k riešeniu národnostnej otázky v Uhorsku prejavil v dvoch maďarsky písaných brožúrach *A Felvidék* (1878) a *Protestantizmus és panszlavizmus* (1882). Odhalil maďarizačné zábery, šovinizmus i tendenčné skresľovanie slovenských národných snáh. V diele *Názvoslovie práva a štátovedy* (1869) sa pokúsil o rozpracovanie slovenskej právnickej terminológie. Článkami prispieval do Pešťbudínskych vedomostí, Národných novín a Katolíckych novín.

Pamiatky: pamätná tabuľa na Mudroňovskom učiteľskom dome v Čabradskom Vrbovku.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 3. K – M. – Bratislava : Veda, 1979. – S. 636.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 31.
- Kuka, Pavol: 860 rokov obce Čabradský Vrbovok : 1135 – 1995. – Čabradský Vrbovok : Obecný úrad, 1995. – S. 33.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 4. M – Q. – Martin : Matica slovenská, 1990. – S. 238.

ODRAN, Milan

slavista, orientalista, prekladateľ, žurnalista

4. 2. 1937 Horné Rykynčice

Žije v Bernolákove.

Vyrastal v Rykynčiciach. V rodisku nadobudol základné vzdelanie. Od detstva mal vzťah k jazykom. Ako dvanásťročný sa naučil po rusky a mama, ktorá vyrástla v Spojených štátoch amerických ho naučila po anglicky. Gymnázium absolvoval v Šahách, kde sa naučil po maďarsky. Po maturite študoval na Karlovej univerzite v Prahe kórejštinu a ruštinu. Býval s Mongolmi a čiastočne sa naučil mongolčinu.

Sám sa učil slovanské jazyky, poľštinu, macedónčinu, bulharčinu a srbštinu. Ďalšie štúdiá absolvoval na univerzite v Sofii, kde študoval balkánske jazyky, turečtinu, gréčtinu, a rumunčinu. V Bulharsku sa zoznámil s manželkou. Ako samouk sa naučil po rumunsky. Na štúdiách v Baku dosiahol vedeckú hodnosť kandidát filologických vied. Záverečnú prácu obhajoval v azerbajdžanskom jazyku. V Baku sa začal učiť aj perzský, uzbecký a turkménsky jazyk. V r. 1960-81 učil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave bulharský jazyk a slavistiku. Tlmočil zo slovanských jazykov. Začiatkom osemdesiatych rokov odišiel do Líbye tlmočiť z arabského jazyka. Pôsobil tu takmer štyri roky. V 90-tych rokoch pracoval ako novinár v rôznych slovenských periodikách. V súčasnosti sa stále zdokonaľuje v jazykoch. Patrí medzi rekordmanov v ovládaní cudzích jazykov. Články o ňom boli uverejnené vo viacerých zahraničných novinách a časopisoch. Slovenská televízia v r. 2007-2008 odvysielala o ňom dokument pod názvom *Tlmočník*.

Prvé básne začal písať už ako štrnásťročný na strednej škole. Písal aj v ruštině a v bulharčine. Venoval sa prekladom starých perzských a tureckých autorov. Z turečtiny preložil štyri romány, poviedky a ľudové rozprávky. Na orientálnu tematiku starých rozprávok napísal vyše desať rozhlasových hier pre deti a mládež, ktoré boli odvysielané v slovenskom rozhlase. Vydal učebnicu bulharčiny *Učebné*

texty z jazyka bulharského (1967), *Bulharsko-slovenský a slovensko-bulharský vreckový slovník* (1979). Knižne vydal básnickú zbierku *Piesne o láske* (2008). V súčasnosti má na vydanie pripravenú ďalšiu básnickú zbierku.

Literatúra:

- [Dr. Milan Odran]. In: Odran, Milan: *Piesne o láske*. – Rožňava : Gemerské tlačiarne, 2008. – [Obálka].
- Himič, Dan : Jazykový rekordman : okrem Francúzska nebol v krajině, ktorej jazyk by nevedel. In: *Život*. – Roč. 59, č. 7 (2009), s. 66– 67.
- Sedláková, Katarína: Slovenský rekordér ovláda 30 jazykov. In: *Pravda*. – Roč. 19, č. 181 (6. 8. 2009). – [Príl.: *Magazín Pravdy*. Č. 7 (2009), s. 8–9].

PIERSTL, Ondrej

náboženský spisovateľ, katolícky kňaz

okolo r. 1700 Sebechleby

27. 6. 1768 Sebechleby

Stal sa klerikom ostrihomskej diecézy a chovancom Pázmanea, kde prijímali iba najnadanejších bohoslovcov z územia celého Uhorska. Ako chovanec Pázmanea študoval filozofiu a teológiu na univerzite vo Viedni, kde získal titul magister i doktor filozofie. Po vysvätení za rímskokatolíckeho kňaza pôsobil od r. 1727 ako farár v Hontianskych Nemciach a od r. 1743 v Sebechleboch, kde aj zomrel.

Venoval sa tvorbe náboženskej literatúry. Zachovala sa iba jediná jeho práca. R. 1761 vydal tlačou v univerzitnej jezuitskej tlačiarne v Trnave latinský metodicko-polemický spis *Compendium controversiarum...*, v ktorom podrobil kritike dobový protestantizmus a jeho teologické východiská.

Literatúra:

- Sebechleby : 1135 – 2005. – Bratislava : Veda, 2005. – S. 67.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 4. M – Q. – Martin : Matica slovenská, 1990. – S. 459.

PLACHÝ, Ondrej

básnik, evanjelický kňaz

18. 1. 1755 Zemiansky Vrbovok

7. 10. 1810 Nové Mesto nad Váhom

Narodil sa v zemianskej rodine. Základy školského vzdelania nadobudol v rodičovskom dome a na školách v Sudinciach a Malých Zlievcach. Po polročnom štúdiu na kalvínskom gymnáziu v Rimavskej Sobote pokračoval na evanjelickom lýceu v Bratislave. Štúdiá zavšíšil v r. 1777-79 pobytom na univerzite v Lipsku. Po návrate do vlasti v duchu dobových zvyklostí absolvoval pedagogickú prax ako domáci učiteľ v aristokratických rodinách a neskôr ako zástupca rektora banskoštiavnického gymnázia. V r. 1782-84 bol evanjelickým farárom v Kostolných Moravciach (dnes Hontianske Moravce). V r. 1784 prijal pozvanie obnoveného martinského evanjelického cirkevného zboru, kde sa ako farár pričínil o výstavbu chrámu a školy. Organizačné schopnosti prejavil aj vo funkcii turčianskeho seniora. Po dvadsaťročnom účinkovaní v Martine odišiel v r. 1804 za kazateľa do Nového Mesta nad Váhom.

Ondrej Plachý, ako mladý vzdelanec, hľadal zmysel svojej kazateľskej, výchovnej i spisovateľskej aktivity v hlásaní a uplatňovaní osvietenských princípov. Založil v Banskej Bystrici učenú spoločnosť Erudita societas Slavica, ktorá vydávala pod redaktorstvom O. Plachého mesačník *Staré noviny literního umění*.

Písal príležitostnú poéziu, historické a cirkevné spisy, vydával cirkevné spevníky a postily. Venoval sa aj duchovnej poézii. Do vydania *Písni duchovných starých i nových* (1788) a *Evanjelického funebrála* (1798) zaradil i svoje piesne. Z nemčiny preložil rozsiahle dielo Ch. Sturma *Kochání s Bohem* (1791-92). V rukopise sa zachovala po latincky písaná *História turčianskeho seniorátu*, obsahujúca pramene k cirkevným a kultúrnym dejinám i k biografii cirkevných dejateľov a literátov.

Ondrej Plachý všestranne zasiahol do literárneho a kultúrneho života a patrí medzi popredných predstaviteľov prvej fázy osvietenstva.

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 33–34.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 34.
- Nad', Miroslav: Hontianske Moravce : vlastivedná monografia. – Hontianske Moravce : Obecný úrad, 2005. – S. 145.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 4. M – Q. – Martin : Matica slovenská, 1990. – S. 477–478.

REPÁŠOVÁ, Marta (rod. Zochová)

prekladateľka, publicistka

25. 4. 1896 Cerovo

19. 9. 1961 Horné Obdokovce

V r. 1907-15 študovala na škole pre gazdin-ky a na obchodnej škole v Modre a v r. 1915-18 na dievčenskom ústave v Nemecku.

Venovala sa prekladateľskej činnosti, z nemčiny preložila spomienky nemecko-francúzskeho filozofa, teológa, lekára a muzikológa A. Schweitzera *Z môjho detstva a mladosti* (1943), z ruštiny náučno-populárnu knižku K. F. Ogorodnikova o zákonoch pohybu Zeme, Slnka a Mesiaca *Na čom sa drží Zem* (1949). Preklady kratších literárnych útvarov publikovala v Národných novinách a v literárnych periodikách (napr. rozprávku A. P. Čechova *Čižmy*, poviedku A. Kakkaiia *List*). Vlastné príspevky s náboženskou tematikou i preklady cirkevných článkov z maďarčiny uverejňovala najmä v periodikách *Evanjelická Bratislava*, *Evanjelický posol spod Tatier*. Prednášala v rozličných cirkevných spolkoch. Zamerala sa aj na sociálnu prácu, pomáhala chudobným ako členka spolku na podporu a výučbu v sirotinci v Modre a zakladateľka domova dôchodcov pre diakonisy. V archíve Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice v Martine je uložený rukopis jej spomienok na štúdium v Nemecku a na spisovateľku Teréziu Vansovú.

Literatúra:

- Lexikón slovenských žien. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2003. – S. 208.

ROTARIDES, Ján Alexander

básnik, učiteľ

15. 2. 1822 Horné Rykynčice

8. 12. 1900 Drienovo

Pochádzal z učiteľskej rodiny. Otec bol miestnym učiteľom. Základnú školu navštevoval v Horných Rykynčiciach. Študoval na ev. lýceu v Banskej Štiavnici. Od r. 1842 učil v Dolných Príbelciach a neskôr v Drienove. Patril k národne uvedomelým učiteľom, ktorí sa snažili vzdelávať nielen deti v škole, ale aj dospelých. Rozširovali knihy a zakladali spolky. Jeho národná činnosť mala veľký ohlas, aj Slovenské

národné noviny písali o jeho záslužnej práci v Honte.

Ján Rotarides sa prejavil najmä v revolučnom roku 1848. Pôsobil v Príbelciach, kde 27. 3. 1848 žiadal pred stoličným vyslanectvom rozdelenie panských hôr, zrušenie dávok z viníc a používanie slovenčiny v školách. Spoznal sa s ďalšími zanietenými národovcami najmä s Jankom Kráľom. Spolu sa otvorene postavili proti feudálom, chodili po dedinách v Honte a burcovali ľudí, spievali revolučné piesne, recitovali básne, zvonili na zvonoch. Vrchnosť vykonala všetky možné opatrenia, aby ich zaistila a uväznila. Hrozili im vysoké tresty. Na zhromaždeniach v Brezovej i v Liptovskom Mikuláši žiadali národovci ich oslobodenie. Ťažké väzenie Jánovi Rotaridesovi podlomilo zdravie, najmä psychicky. Liečil sa v sanatóriu v Letvove. Vo vyššom veku si založil rodinu a takmer polstoročie žil v Drienove.

Písal valedikcie, parentácie a vinšovné verše, ktoré zostali v rukopise. Známe sú diela *Na svadbu* (1846) a rukopisy *Verše pohrebné* 1844-1846 a *Rozličné verše*. Venoval sa aj zbieraniu ľudových piesní z okolia Krupiny.

Pamiatky: obnovený hrob v Drienove.

Literatúra:

- Brtáň, Rudolf: Život básnika Janka Kráľa. – Martin : Matica slovenská, 1972. – S. 86– 98.
- Gajdoš, Milan: 740 rokov obce Drienovo : 1256–1996. – Drienovo : Obecný úrad, 1996. – S. 8–9.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 5. R – Š. – Martin : Matica slovenská, 1992. – S. 121.
- Tretiaková, Zuzana – Sekerka, Dušan: Poznaj svoj kraj : sprievodca po pamätných miestach národného obrodenia v regióne Zvolen. – Zvolen : Okresné pedagogické stredisko, 1990. – S. 48.

SLÁDKOVIČ, Andrej

básnik, publicista, prekladateľ, evanjelický kňaz

30. 3. 1820 Krupina

20. 4. 1872 Radvaň

Pseud.: Andrej Braxatoris-Sládkovič, Ondřej Krasyslav Sládkovič

Vlastným menom Ondrej Braxatoris. Bol synom krupinského učiteľa a literáta Ondreja Braxatorisa. Základy vzdelania získal v rodnej Krupine, kde študoval na piaristickom gymnáziu. Za ďalším vzdelaním odišiel na lýceum do Banskej Štiavnice, neskôr do Bratislavy. Po štúdiách teológie a filozofie v Halle bol vysvätený za kňaza. Počas štúdií učil ako pomocný učiteľ v Ladzanoch, potom vychovávateľ v Hodruši a v rodine tabulárneho sudcu Petra Bezegha v Rybároch (dnes súčasť Sliača). V r. 1847-56 pôsobil ako evanjelický farár na Hrochoti a v r. 1856-72 v Radvani.

K jeho prvým básnickým dielam patrí filozofická básnická skladba *Sôvety v rodine Dušanovej*. K napísaniu básnickej skladby Marína ho inšpirovala nešťastná láska k Maríne Pišlovej, dcére štiavnického mešťana Pavla Pišlu. Lúbošným námetom si vytvoril priestor pre

výpoveď o najrozličnejších osobných a spoločenských problémoch. Láska k žene sa spája s láskou k vlasti. Hneď po napísaní ju Sládkovič poslal v máji 1845 spolku Tatrín do Liptovského Mikuláša na vydanie, ale s dielom nepochodil. Mládež, zapálená Štúrovými ideami pre veci národné, odmietla Marínu pre jej ľubostný a intímny charakter. Našiel sa však „priateľ krásy“. Bol ním milovník slovenskej literatúry Ján Kadavý, pôvodom Čech, učiteľ v Budapešti. Marínu vydal vlastným nákladom na jeseň r. 1845 pod názvom *Marína. Spevi Andreja Sládkoviča*. Po dokončení Maríny sa svojou tvorbou rozhodol výraznejšie reagovať na vtedajší spoločenský život. Básnickú skladbu *Detvan* napísal Sládkovič v Rybároch. Prvýkrát ako celok bola uverejnená v r. 1853 v 5. ročníku Nitry. Marína a Detvan sú považované za vrcholy jeho básnického diela, uzatvorili významnú epochu vo vývine jeho poézie. Obidve diela napísal na Sliači.

Dôležitou súčasťou tvorby boli lyricko-reflexívne básne, v ktorých zaujímal stanovisko k aktuálnym problémom slovenského národného života. Venoval sa aj prekladom, písal publicistické články, recenzie a posudky, ale ťažiskom jeho literárneho účinkovania bola poézia, ktorá výrazne ovplyvnila vývin slovenskej poézie v období romantizmu a nadväzovali na ňu nasledujúce generácie.

Pamiatky: pamätník v Parku A. Sládkoviča v Krupine, pamätná tabuľa na rodnom dome v Krupine a pamätná tabuľa v Ladzanoch.

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1984.– S. 107–110.
- Hudák, Štefan: Andrej Sládkovič a Sliač. – Sliač : Československé štátne kúpele, 1970. – 51 s.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 186–187.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK-Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 90–91.
- Medzihradská-Faklová, Daniela: Čas rozdelenia : epilóg Sládkovičovho života. – Liptovský Mikuláš : Transcius, 1997. – 59 s.
- Na vlastný čas sa odvolaj : na 150. výročie narodenia Andreja Sládkoviča. – Bratislava : Obzor, 1970. – 224 s.

- Slovenský biografický slovník. Zv. 5. R – Š. – Martin : Matica slovenská, 1992. – S. 279–281.

SLAVKOVSKÝ, Benedikt

básnik, dramatik, hudobný skladateľ, katolícky kňaz

20. 4. 1683 Banská Bystrica

11. 9. 1748 Krupina

Vlastným menom Vojtech Slavkovský. V r. 1702 vstúpil do piaristickej rehole. Prijal rehoľné meno Benedikt. Študoval filozofiu a teológiu v piaristickom seminári v Prievidzi. V r. 1710 bol vysvätený za kňaza. Stal sa profesorom humanitných predmetov na piaristickom gymnáziu v Brezne, odkiaľ v r. 1715 odišiel do Nitry. Pôsobil tiež v Prievidzi, v Budíne, vo Svätom Jure a nakoniec asi od r. 1747 ako predstavený piaristického kláštora v Krupine. Tu je pravdepodobne aj pochovaný.

Patrí medzi predstaviteľov piaristickej barokovej literatúry. Bol autorom školských drám, známa je len jedna dráma *Veľkopôstne Mizerere*. Piaristi, ktorí vyučovali deti, kládli dôraz aj na výchovu prostredníctvom divadelných hier. Slavkovský napísal väčší počet hier, najmä z obdobia pôsobenia v Prievidzi. Hru *Teofil a Kozmofil zápasia o veniec víťazstva* napísal v jambickom verši. Pri jeho hre z r. 1714 *Práchno je samo pre seba bezohľadné a škodlivé* účinkoval spevácky zbor a orchester. Napísal niekoľko latinských školských hier s motívmi kresťanskej mravouky. Písal tiež gratulačné, kondolenčné a oslavné básne, z ktorých vynikla oslavná báseň na počesť cisára Leopolda I. pri príležitosti víťazstva princa Eugena Savojského nad Turkami a tiež smútočná báseň k smrti Leopoldovej manželky Eleonóry.

Literatúra:

- Encyklopédia dramatických umení Slovenska. Zv. 2. M – Ž. – Bratislava : Veda, 1990. – S. 328.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 185.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 5. R – Š. – Martin : Matica slovenská, 1992. – S. 289–290.

STADTRUCKER, Ivan

scenárista, filmový teoretik, prozaik

22. 1. 1935 Krupina

Žije v Bratislave.

Do ľudovej školy chodil v rodisku, zmaturoval na zvolenskom gymnáziu v r. 1953. Študoval odbor rozhlasovej, filmovej a televíznej techniky na Českom vysokom učení technickom v Prahe. Po štúdiách pracoval ako televízny technik, neskôr vedúci zvukovej výroby v Slovenskej televízii v Bratislave. V r. 1970 prešiel v rámci televízie na miesto redaktora vo Filmovom vysielaní, neskôr ako dramaturg do Hlavnej redakcie literárno-dramatického vysielania a zároveň začal prednášať na VŠMU v Bratislave. Po vymenovaní za univerzitného profesora v r. 1992 sa venoval pedagogickej práci na VŠMU v Bratislave. R. 1994 bol vymenovaný do funkcie ústredného riaditeľa Slovenskej televízie. Neskôr bol dekanom Fakulty masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a v súčasnosti je vedúci Katedry filmovej dramaturgie a scenáristiky Akadémie umení v Banskej Bystrici.

Jeho tvorba zahŕňa odbornopedagogické a literárno-umelecké diela. Debutoval scenárom hraného filmu *Každý týždeň sedem dní* (1964). Písal scenáre k dokumentárnym filmom. R. 1974 bola realizovaná jeho televízna hra *Únava materiálu* a scenár televíznej inscenácie *Za frontom*. V jeho dramaturgii Slovenská televízia uviedla vyše päťdesiat inscenácií. Je autorom desiatok scenárov, podľa ktorých vznikli televízne inscenácie *Posledné interview s Dr. Schweitzerom* (1975), *Poslední parlamentáři* (1977), *Jablčná Siska* (1981), „A“ ako *Alžbeta*, *Tam je hviezda Síríus* (obidve 1983), *Oddychový čas pre sudcu*, *Pod cudzím nebom* (1984), *Medik* (1985). Ako producent pracoval na mnohých televíznych filmoch. Film *Miliónový chlap* reprezentoval Československú televíziu na festivale Prix Italia (1989).

V oblasti umeleckej literatúry knižne debutoval zbierkou poviedok *Belasý jantár* (1980), nasledoval román *Chuť jablák* (1983), neskôr cestopis *Amerika na vlastnej koži* (1992). Je tiež autorom drámy

Ohne vo vinohradoch (1989) a románu *Kto zhasol svätójánsku mušku?* (1998). V oblasti odbornej literatúry knižne vydal estetiku filmového umenia *Krása tmy* (1971), odborné publikácie *Zvukový majster vo filme a televízii* (1972), *Čas projektívnej kultúry* (1983), *Videozáznam v umení a kultúre* (1983) a teoretickú prácu *Dramaturgia hraného filmu* (1991).

Literatúra:

- Encyklopédia dramatických umení Slovenska. Zv. 2. M – Ž. – Bratislava : Veda, 1990. – S. 377–378.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK – Krajská knižnica L. Štúra, 2008. – S. 99–100.
- Pašková, S. – Matisková, E.: Súčasní regionálni autori : výberová regionálna bibliografia. – Zvolen : Krajská štátna knižnica L. Štúra, 1998. – S. 38.
- Polák, M.: Osobnosti Slovenska – Ivan Stadtrucker. In: Slovenské národné noviny. – Roč. 6, č. 4 (1995), s. 4.
- Slovenský literárny kalendár 1995. – Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 1994. – Nestr.
- Šovčíková, Darina: Kto bol kto v Banskej Bystrici v roku 2001. – Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica, 2002. – S. 197–198.

SVOBODOVÁ, Etela (rod. Prepelíková)

spisovateľka pre deti a mládež

25. 11. 1903 Banská Štiavnica

3. 8. 1986 Trnava

Ľudovú školu navštevovala v rodisku. V r. 1918–22 študovala na učiteľských ústavoch v Bratislave a v Trnave. Po štúdiách učila v Senohrade a v Trnave. V r. 1939 bola prepustená zo školských služieb. Opäť začala učiť v r. 1946 na meštianskej škole a v r. 1954–60 na Strednej všeobecnovzdelávacej škole v Šali. Na dôchodku žila v Šali a v Trnave.

Literárne začala tvoriť v medzivojnovom období. Sporadicky pripievala povestami a humorne ladenými príbehmi dvojice detských hrdinov do časopisov pre deti (Orlík, Priateľ dietok) a do detských rubriek niektorých periodík. Z prác neuvedených autorov zostavila nevelkú,

žánrovo pestrú príručku pre učiteľov *Nedelné besiedky pre ľudové a meštianske školy* (1927). Písala povesti (*Ako previedol Bačkora Turkov, Ako vznikla rieka Hron, Pomsta, Starý dub* a iné) a divadelné hry na historické námety (*Čarovný prsteň, Ruža Sitna, Tatranský plamienok, Trojlístok*). V knižke *Strašný byvol Tur* (1933) prezentovala tucet poviedok zo slovenskej histórie. V románe pre deti *Ondrej Kvetuš* (1936) podala výchovne ladený príbeh chlapca z nižšej sociálnej vrstvy. Chlapec postupne stratí obidvoch rodičov. Dozvie sa o ňom bohatý strýko z Ameriky a zoberie ho k sebe. Keď chlapec neskôr zistí, že sa zle vodí jeho kamarátovi, poprosí strýka, aby pomohol aj jemu. Podobným spôsobom stvárnila príbeh zo života v divadelnej hre pre dospelých *Trojlistok* (1944). Po r. 1945 sa literárne odmlčala.

Literatúra:

- Lexikón slovenských žien. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2003. – S. 229.
- Sliacky, Ondrej: Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 319–320.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 448.

ŠOLTÉSOVÁ, Elena Maróthy

spisovateľka, redaktorka, organizátorka ženského hnutia

6. 1. 1855 Krupina

11. 2. 1939 Martin

Narodila sa v rodine ev. farára a štúrovského básnika Daniela Maróthyho. Krátko po jej narodení sa presťahovali na Ľuborečskú faru do Novohradu. Navštevovala tam ľudovú školu a neskôr maďarskú kalvínsku školu, potom dievčenský ústav v Lučenci a nemeckú školu vo Veľkej na Spiši. V r. 1875 sa vydala do Martina za Ľudovíta Michala Šoltésa. Tu bývala až do

smrti. Jej dve deti Elenka a Ivan zomreli v mladom veku. Zapojila sa do činnosti slovenských národných spolkov a združení, stala sa čelnou predstaviteľkou spolku Živena. Od r. 1880 bola členkou výboru, od r. 1885 podpredsedníčkou, v r. 1894-1927 predsedníčkou a potom čestnou predsedníčkou spolku Živena. V r. 1910 dala podnet na založenie výrobného družstva Lipa s cieľom hmotne podporovať slovenské výšivkárky. Až po vzniku Československej republiky sa jej podarilo založiť vyššiu dievčenskú školu v Martine. Venovala sa aj redakčnej a editorskej činnosti. Podieľala sa na vydávaní Národného almanachu Živena, redakčne i autorsky na príprave troch ročníkov Letopisu Živeny a v r. 1910 založila časopis Živena, ktorý zväčša sama redigovala.

V literárnej tvorbe sa ako výrazná reprezentantka slovenského literárneho realizmu usilovala o realistické zobrazenie skutočnosti. Písala umelecko-dokumentárnu prózu poznačenú romanticko-sentimentálnymi prvkami. Debutovala novelou *Na dedine* (1881). V 2. zv. románu *Proti prúdu* (1894) zobrazila svoje predstavy o riešení slov. národnej otázky. V prózach *V čerňickej škole* (1891), *Prvé previnenie* (1896), *Popelka* (1898), *Za letného večera* (1902), podľahla idealizačným tendenciám. Po odmlke sa vrátila k literárnej tvorbe až v roku 1913, pod názvom *Môj syn* uverejňovala v Živene (1913-17) zápisky zo svojho denníka, ktoré neskôr vydala v 2. zv. pod názvom *Moje deti* (1923-24). Dielo vyšlo v chorvátčine, francúzštine, slovinčine, češtine a maďarčine. Spomienky na detské roky a mladosť podala v memoároch *Sedemdesiat rokov života* (1925).

V publicistických článkoch, uverejňovaných v novinách a časopisoch (Čas, Národné noviny, Nový človek, Slovenská žena, Slovenské pohľady, Živena a iné) vyslovovala názory na spoločenské dianie, vzdelávanie a osvetu. Cennými boli aj literárnokritické úvahy, v ktorých hodnotila tvorbu iných autorov. Jej literárnokritické state vyšli súborne pod názvom *Pohľady na literatúru* (1958). V r. 1921 bola ocenená americkou Živenou vyznamenaním Zlaté pero.

Pamiatky: Pamätná tabuľa na rodnom dome v Krupine.

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 407–409.

- Handzová, Želmíra: Múdrosť a skromnosť idú spolu : Elena Maróthy Šoltéssová; Život a dielo v dokumentoch. – Martin : Osveta, 1989. – 229 s.
- Kaššayová, Terézia: Elena Maróthy-Šoltéssová : zborník z vedeckej konferencie 14.–15. mája 1985 vo Zvolene. – Martin : Matica slovenská, 1987. – 253 s.
- Lexikón slovenských žien. – Martin : Slovenská národná knižnica, 2003. – S. 237.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica: Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 188.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 5. R – Š. – Martin : Matica slovenská, 1992. – S. 487–488.

ŠPITZER, Juraj

spisovateľ, publicista, kritik, scenárista

14. 8. 1919 Krupina

11. 10. 1995 Bratislava

Narodil sa v rodine krupinského obchodníka. V rodisku vyrastal a navštevoval ľudovú školu. Gymnázium absolvoval vo Zvolene. V r. 1938 začal študovať medicínu na Karlovej univerzite v Prahe. Pre politické udalosti musel štúdium zanechať. S rodičmi odišiel do Banskej Bystrice a odtiaľ chcel ujsť do Maďarska. Chytili ho a poslali do pracovného tábora v Novákoch. Podarilo sa mu utiecť. Zapojil sa do Slovenského národného povstania. Po vojne študoval francúzštinu a filozofiu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Od r. 1949 pracoval na kultúrnom oddelení Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska, v r. 1951-70 ako vedecký pracovník v Ústave slovenskej literatúry SAV. Bol tiež šéfredaktorom Kultúrneho života a tajomníkom Zväzu československých spisovateľov. Keďže v 60-tych rokoch bol zástancom obrodeneckého procesu, prepustili ho zo zamestnania a zakázali mu publikovať. Manuálne pracoval až do r. 1989.

Juraj Špitzer bol univerzálnym typom autora, profesiou literárny historik a vo svetovej literatúre rozhládený kritik, súčasne plodný publicista, prozaik, prekladateľ a filmový scenárista. Celú jeho tvorbu ovplyvnila vojna a Povstanie. Napísal monografiu *Peter Jilemnický* (1955). Bol tvorcom viacerých filmových scenárov, jeden z nich, *Biele oblaky* (1963), vydal knižne. Novela *Patrím k vám* (1964) zachytáva vykonštruované politické procesy 50-tych rokov. J. Špitzer nemohol dlhé obdobie publikovať pod vlastným menom. Po viac ako 20-tich rokoch publikoval esejistickú novelu *Letná nedel'a* (1991). V autobiografickej knihe *Nechcel som byť žid* (1994) sa vracia k internácii v nováckom koncentračnom tábore. Vydania ďalších kníh sa už nedočkal. Posmrtno vyšla kniha *Svitá, až keď je celkom tma* (1996), kde skúmal fenomén ľudskej zloby a násillia, uvažoval nad osudmi Židov v Európe a o ich deportáciách zo Slovenska. Spoločne s P. Breinerom pripravil publikáciu o Bratislave 60-tych a 70-tych rokov *Ako zomiera mesto* (2000). Výber z jeho esejistiky a publicistiky vydal Š. Drug v knihe *Všedné dni* (2001).

Pamiatky: Pamätná tabuľa na rodnom dome v Krupine.

Literatúra:

- Gajdoš, Milan: Človek, ktorý vedel žiť i odísť : o J. Špitzerovi v Židovskej ročenke. In: Nový Vpred Žurnál. – Roč. 7, č. 15 (15. 4. 1998), s. 6.
- Kusý, I.: Juraj Špitzer 50-ročný. In: Slovenská literatúra. – Roč. 16, č. 4 (1969), s. 453–455.
- Lukáč, Miroslav a kol.: Krupina : monografia mesta. – Banská Bystrica : Štúdio Harmony pre Mesto Krupina, 2006. – S. 191.
- Rezník, Jaroslav: Túry do literatúry : po literárnych stopách Slovenska. – Bratislava : Slovart, 2001. – S. 375.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum, Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 465.

ŠTEFANOVIČ, Samuel Dobroslav

publicista, redaktor, národný buditeľ

19. 8. 1822 Banská Bystrica

25. 11. 1910 Kremnica

Pseud.: Dobromil, Ivanov, Očitý svedok, Pravoľub, Samo, Starec Teológ, Starý Zvolenčan, Števo Hlaváň

V r. 1829-36 navštevoval ľudovú školu a začal študovať na nižšom gymnáziu v Banskej Bystrici, v r. 1837-39 pokračoval na štúdiách v Gemeri, v r. 1839-42 študoval filozofiu na ev. lýceu v Banskej Štiavnici, v r. 1842-45 teológiu na lýceu v Bratislave a na univerzite v Halle. Po štúdiách bol vychovávateľom v Záriečí, profesorom na nižšom gymnáziu v Banskej Bystrici, v r. 1848-49 účastník revolúcie. Po revolúcii pracoval ako komisár Zvolenského okresu v Krupine a vo Zvolene a slúžny adjunkt v Balašských Ďarmotách. V r. 1861 bol daný do disponibility. V r. 1861-77 žil v Krupine. Kúpil si väčší poľnohospodársky majetok. Zamestnaný bol len príležitostne. V r. 1867 dobrovoľne odišiel na penziu. O desať rokov neskôr bol obvinený z panslavizmu a pozbavený penzie. Krátko pracoval ako zamestnanec katastrálneho inžinierstva v Chorvátsku. V r. 1879 sa vrátil do Zvolena, neskôr žil v Budči a od r. 1905 v Kremnici.

Samuel Dobroslav Štefanovič sa pre rozdielne politické názory rozišiel s osobnosťami vlastnej generácie a koncepciu národného života podrobne pri rôznych príležitostiach ostrej kritike. Venoval sa intenzívnej publicistickej činnosti, ale pre radikálny demokratizmus redakcie slovenských časopisov jeho články neuverejňovali. Na sklonku života sa preto pustil do písania tzv. otvorených listov, pamätných spisov a programov. Aby jeho názory našli širšiu publicitu, začal vydávať politicko-ekonomické brožúry. Prvá bola kritickým zhodnotením aktív i pasív revolúcie *Slovenské povstanie z roku 1848-49* (1886), potom nasledovali *Program der österreich-ungarischen Slawen* (1893), *Kormosiada* (1904), *Naša politika* (1906). R. 1887 začal vydávať vlastný časopis *Svetlo*. Vyšlo len 5 čísel. Vo svojich úvahách rieši

nielen politické problémy, ale venuje sa aj funkcii národnej literatúry. Kritizuje vtedajšiu literárnu tvorbu. Ostrej kritike podrobil Vajanského Suchú ratolesť. Jeho práce zostali v rukopise.

Literatúra:

- Eliáš, Michal: Literárne tradície Krupiny. In: Pohľady do minulosti Krupiny. – Zvolen : Vlastivedné múzeum; Krupina: Mestský úrad, 1995. – S. 88.
- Encyklopédia Slovenska. Zv. 5. R – Š. – Bratislava : Veda, 1981. – S. 752.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1984.– S. 159–160.
- Rezník, Jaroslav: Túry do literatúry : po literárnych stopách Slovenska. – Bratislava : Slovart, 2001. – S. 337.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 5. R – Š. – Martin : Matica slovenská, 1992. – S. 514–515.

ŠVIHRAN, Ladislav

autor literatúry faktu, publicista, prekladateľ

15. 12. 1931 Lutych (Belgicko)

Žije v Bratislave.

Pseud.: Roman Vrábel

Rodinné korene spisovateľa sú v Kostolných Moravciach (dnes Hontianske Moravce). Rodičia sa počas hospodárskej krízy presťahovali za prácou do Belgicka, kde sa Ladislav Švihran narodil a prežil ranné detstvo. V r. 1938 sa rodina vrátila do Kostolných Moraviec. Tu navštevoval ľudovú školu, meštiansku školu a gymnázium v Bátovciach a Pedagogickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave.

Po skončení vysokoškolského štúdia pracoval ako redaktor v denníku Smena, v r. 1957-73 v nakladateľstve Smena, v r. 1973-83 v slobodnom povolání. Neskôr bol vychovávateľom v Domove mládeže,

redaktorom vo vydavateľstvách Mladé letá a Nezávislosť. Od r. 1992 opäť v slobodnom povolání.

Publikovať začal už ako stredoškolák, článkami prispieval do viacerých novín a časopisov. Knižne debutoval popularizačnou pedagogicko-psychologickou prácou *Kulturizmus ducha* (1970). Aj v ďalších knihách sa venoval faktografickým žánrom adresovaným mládeži *Tichý chlapec z Illinoisu* (1971), *Rozmarná zemeguľa* (1973), *Kým neprišli mušketieri* (1974). Pútavo je napísaná práca *Nenápadní spoločníci* (1976), slovníkovo je koncipovaná práca o vynálezoch *Slávni vynálezcovia* (1977). Čitateľsky širšie určenie má kniha *Tu sa usadíme* (v spoluautorstve s Michalom Borguľom, 1979), v ktorej podáva beletrizovanú históriu osídľovania dolnozemskej čabianskej oblasti Slováckmi. Mládeži sú určené knihy *Náš priateľ Jules* (1983), *Svet stavia* (1984), *Výpravy do budúcnosti* (1986), kniha rekordov *Naj, naj, naj...* (1988). Zostavil dielo viacerých autorov o ľuďoch, ktorí sa nechceli vzdať kresťanskej viery *Pribijem Ťa na kríž* (1991). Životné osudy diktátorov mapujú diela *Ako zomierajú diktátori* (1994) a *Kto nám vládol* (1999). Úspešná je práca *Knihy na dračku* (1995), faktograficky hodnotná kniha *1000 plus 1 slovenských naj* (1996), kniha faktu o svetoznámom lekárovi *Ján Jesenius* (1996), publikácia *Exotické rastliny* (2001) a biografická literatúra faktu *Pavol Dobšinský* (2001). Životopisný žáner obohatil aj o populárno-náučné publikácie *Hviezdne okamihy* (2001), *Majstri ducha* (v spoluautorstve s Ondrejom Pössom, 2002), *Vzácné návštevy Bratislavy* (v spoluautorstve s Ivanom Szabóom, 2005).

Jeho práce boli preložené do češtiny a maďarčiny. Z ruštiny a poľštiny prekladá faktografickú a detektívnu literatúru a spolupracuje s rozhlasom.

Literatúra:

- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 180–181.
- Glocko, P. ml.: Upíry novodobých dejín. In: Knižná revue. – Roč. 5, č. 7 (1995), s. 5.
- Bodacz, B.: Prítťažlivosť informácie. In: Literárny týždenník. – Roč. 11, č. 49 (1998), s. 7.
- Sliacky, O.: Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 344–345.

- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 481–482.

TABLIC, Bohuslav

básnik, prekladateľ

5. 9. 1769 České Brezovo

23. 1. 1823 Kostolné Moravce (dnes Hontianske Moravce)

Pochádzal z učiteľskej rodiny. Študoval na gymnáziu v Dobšinej, v r. 1783-89 na ev. lýceu v Bratislave, v r. 1790-92 na univerzite v Jene, kde bol poslucháčom Fridricha Schillera. Okrem štúdia filozofie a teológie sa venoval medicíne, angličtine a francúzštine. Po štúdiách pôsobil ako farár v Horných Rykynčiciach, neskôr v Skalici a od r. 1805 v Kostolných Moravciach (dnes Hontianske Moravce), kde v r. 1810 založil Učenú spoločnosť banského okolia, okolo ktorej chcel sústrediť slovenských, českých i slovanských vzdelancov a vydávať literárne diela.

Písať začal už počas štúdií v Jene, pokračoval tvorbou príležitostných básní a duchovných piesní, postupne však prešiel k svetským témam. Okrem pôvodnej básnickej tvorby sa venoval slovenskej literatúre. Zhromažďoval tlačené i rukopisné práce a vydal ich v dvoch zväzkoch pod názvom *Slovenští veršovci* (1. zv. Skalica 1805, 2. zv. Vacov 1809). Vrcholom jeho literárno-historického bádania bolo štvorzväzkové dielo *Poezye a Paměti československých básnířův* (Vacov 1806-12). Prvú časť tvorili literárno-historické portréty slovenských básnikov a veršovníkov a druhú pôvodné básne a preklady. V diele Paměti... ocenil slovenskú piesňovú tvorbu, hlavnú pozornosť však venoval biograficko-literárnym profilom 77 slovenských veršovníkov 16.–18. storočia. Pri ich spracovaní podal charakteristiku obdobia, životopis, hodnotenie tvorby a súpis vydaných i rukopisných prác, čím vytvoril ucelené portréty jednotlivých osobností. Paměti... sa stali významným prameňom pre poznanie našej literárnej minulosti. V časti Poézia okrem prekladov nemeckých a anglických básnikov zaradil svoju básnickú tvorbu obsahujúcu ľúbostné, intímne a lyrické básne. Ospieval v nich idylický život, krásy prírody, vyznal sa z lásky

k vlastnému národu, k česko-slovenskému vlastenectvu a k Slovanstvu. Prekladal z nemčiny prevažne starších autorov a významných anglických autorov. Preklady z angličtiny vydal v knihe *Anglické múzy v česko-slovenském oděvu* (Budín 1831). Preložil a vydal v časomernom preklade estetické dielo N. Boileaua-Despréauxa, ktoré vyšlo pod názvom *Umění básniřské* (1832). Ako publicista a recenzent prispieval do rôznych periodík. Ako ľudovýchovní a pedagogický pracovník popri praktickej činnosti vydal osvetové a zdravotnícke práce *Kratičká dietetika* (1819), *Slabikař* (1820) ako aj príležitostné kázne a reči.

Pamiatky: Pamätná tabuľa na ev. fare a náhrobný pomník v Honťianskych Moravciach.

Literatúra:

- Brtáň, Rudo: Bohuslav Tablic : život a dielo. – Bratislava : Veda, 1974. – 310 s.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 181–183.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 43–44.
- Mališová, Mária: Bohuslav Tablic 1769-1832 : výberová personálna bibliografia. – Lučenec : Novohradská knižnica, 1999. – 16 s.
- Rezník, Jaroslav: Túry do literatúry : po literárnych stopách Slovenska. – Bratislava : Slovart, 2001. – S. 372–373.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 6. T – Ž. – Martin : Matica slovenská, 1994. – S. 13–14.
- Tretiaková, Zuzana – Sekerka, Dušan: Poznaj svoj kraj : sprievodca po pamätných miestach národného obrodnenia v regióne Zvolen. – Zvolen : Okresné pedagogické stredisko, 1990. – S. 10–15.

TIBENSKÝ, Rudolf

prozaik, prekladateľ, publicista

7. 4. 1919 Krupina

31. 10. 2006 Cífer

Po absolvovaní Vyššej hospodárskej školy družstevnej v Bratislave a obchodnej akadémie v Trenčíne študoval v r. 1944-48 na Vysokej obchodnej škole v Bratislave. Štúdiá ukončil až v r. 1968-69 na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave. R. 1937-39 pracoval ako redaktor v Spolku sv. Vojtecha v Trnave, v r. 1940-45 bol redaktorom vo vydavateľstve „Andrej“, v r. 1946-47 vedúci tlačového oddelenia na Povereníctve pôdohospodárstva v Bratislave. V 50-tych rokoch sa dostal do vyšetrovacej väzby a do pracovných táborov v oblasti Jáchymova. Po prepustení z väzenia v r. 1953-65 pracoval ako robotník, dispečer a zásobovač v Bratislave, v r. 1966-68 redaktor vo Vydavateľstve technickej literatúry, v r. 1968-69 generálny tajomník svetovej organizácie stenografov, v r. 1969-70 redaktor denníka *Ľud*, v r. 1970-72 referent obchodného oddelenia INCHEBA, v r. 1972-76 výskumný pracovník v Študijnom projekčnom a typizačnom ústave, v r. 1976-79 expert na ministerstve poľnohospodárstva. Aktívne pracoval v Spolku slovenských spisovateľov.

Prvé cestopisy, novely, krátke prózy a publicistické príspevky z oblasti ekonómie, biografistiky a histórie uverejňoval v novinách a časopisoch (*Plameň*, *Slovenský študent*, *Slovák*, neskôr *Slovenka*, *Kultúrny život* a iné), životopisné a literárne pásma v rozhlase, pre ktorý prekladal a upravoval hry z ruštiny, angličtiny a nemčiny. Debutoval knihou spomienok na detstvo a chlapčenské roky *Čerešne rastú do neba* (1965), napísal monografiu o životných osudoch stenografa V. Krivoša *V palácoch a vo vyhnanstvách*, vysádanú v r. 1972, ktorú cenzúra zakázala a vyšla až v r. 1991. Vydal denníkové záznamy z väzenia *Jáchymovské peklo* (1991). Viaceré jeho prozaické a dramatické práce, rozhlasové texty a preklady ostali v rukopise. Pamiatke V. Krivoša venoval aj publikáciu *Kandidát diplomacie* (2006).

Literatúra:

- Ing. Rudolf Tibenský. In: Tibenský, Rudolf: V palácoch a vo vyhnanstvách. – Bratislava : Mladé letá, 1991. – S. 3.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 481–482.

UHRIN, Pavol

literárny historik, pedagóg

17. 1. 1924 Lišov

23. 2. 1987 Bratislava

Pseud.: Líšenský, Lišovský

Ľudovú školu navštevoval v rodisku, meštiansku školu v Krupine. R. 1941-45 študoval na obchodnej škole v Krupine, Trnave a v Banskej Bystrici, v r. 1945-50 filozofiu a slovenčinu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Absolvoval zahraničné študijné pobyty v Nemecku, Poľsku, Bulharsku, Maďarsku a v Sovietskom zväze. Po štúdiách pôsobil ako vychovávateľ v domove mládeže, stredoškolský profesor a neskôr pracovník Výskumného ústavu pedagogického v Bratislave. Ako pedagóg propagoval účinnejšie metódy učovania literatúry, odmietal verbalizmus a formalizmus. V praxi využíval literárne exkurzie, vychádzky a návštevy kultúrnych zariadení. Skúsenosti z pedagogickej praxe rozvinul ako výskumný pracovník. Zmapoval a získal textový a fotodokumentačný materiál o nehnuteľných pamiatkach na tvorcov slovenskej literatúry. Je považovaný za zakladateľa slovenskej literárnej geografie. Patrí medzi významných popularizátorov slovenskej literárnej histórie a kultúrneho dedičstva.

Literárne začal tvoriť počas stredoškolských štúdií. Povedky zo školského a dedinského prostredia uverejňoval v časopisoch *Sloboda*, *Mladá tvorba*, *Čas*, *Pravda* a iné. Publikoval tiež pedagogické články a články o literárnohistorických pamiatkach na Slovensku. Spolupracoval s rozhlasom.

K najhodnotnejším publikáciám, v ktorých faktograficky a dokumentárne mapoval literárne pamiatky, patria: *Po stopách našich priekopníkov* (1964), *Literárne prechádzky po Stredoslovenskom kraji* (s L.

Kněžkom, 1965), *Literárny sprievodca po Slovensku* (1966), *Album literárnych pamiatok na Slovensku* (1976, 1983), *Vlastivedný sprievodca po Slovensku* (s Darinou Haviarovou, 1978), *Po literárnych stopách na Slovensku* (1983) a iné. V týchto dielach prístupnou formou zoznamuje širokú verejnosť s našimi literárnymi a kultúrnymi dejinami. Je tiež autorom viacerých metodických a didaktických príručiek z oblasti literárnej výchovy.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 6. T – Ž. – Bratislava : Veda, 1982. – S. 167.
- 760 rokov obce Lišov. – Lišov : Obecný úrad, 1995. – S. 8.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 6. T – Ž. – Martin : Matica slovenská, 1994. – S. 170.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 504.

VALENT, Pavol

básnik

1. 9. 1939 Ladzany

7. 5. 2009 Harmanec

Občianskym menom Pavol Ďurovkin. Na strednej škole študoval v Šahách, štúdium nedokončil. Pracoval ako úradník v Banskej Bystrici a v Košiciach, v r. 1965-83 žil na invalidnom dôchodku v Ladzanych, okrem rokov 1967-71, kedy pracoval ako robotník v Bratislave. V r. 1983-2000 bol velinár Harmaneckých papierní v Harmanci, kde žil aj na dôchodku.

Patril do skupiny mladých básnikov, ktorí sa formovali okolo časopisu *Mladá tvorba*. Básne uverejňoval od r. 1958 v *Smere*, *Mladej tvorbe*, *Slovenských pohľadoch*, *Novom slove* a iných. V duchu poetiky básnickej generácie nastupujúcej začiatkom 60. rokov chápe poéziu ako vec intenzívneho zmyslového vnímania a imaginácie, pričom v básni zachováva jednotu výrazu a témy. V zbierke *Noc ako husle*

(1966) sú témy rodnej dediny, jej ľudí a prírody, ako aj ľúbostné motívy. Zriedkavejšie používa príbehové jadro na vystihnutie ľudských osudov. Ďalej vydal zbierky básní *Pútnik* (1969) a *Tvár v tvári* (1971). Po literárnej odmlke sa prihlásil zbierkou *Spojené ohne* (1990), kde z moralizátorských pozícií komentuje životné hodnoty a postoje súčasníka. Do zbierky *Slnečný vietor* (1999) zaradil básne intímnej a prírodnej lyriky. Všetky už vydané zbierky a osem nepublikovaných (*Krv a slovo*, *Vstupujúci do zrkadiel*, *Atómy duší a života*, *Samčie zbrane*, *samčie zrkadlá*, *Snímanie tvári – okupácia*, *Temer dostatočne vyzauškovaná sloboda*, *Vzídení zo semena svetla*, *Ozveny cesty*) vydal elektronicky pod názvom *Zakázané básne* (1999). Písal hlboko analytickú poéziu. Tematicky sú to širokospektrálne básne, ktoré poznačila básnikova skúsenosť z obdobia politického útlaku. Výber z jeho poézie vyšiel elektronicky pod názvom *Poézia 1962-2002* (2002).

Literatúra:

- Fekete-Apolkin, J.: Elektronická bilancia. In: Slovenské národné noviny. – Roč. 12, č. 3 (2001), s. 12.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 44–45.
- Rezník, Jaroslav: Túry do literatúry : po literárnych stopách Slovenska. – Bratislava : Slovart, 2001. – S. 371.
- Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia. – Bratislava : Literárne informačné centrum; Martin : Slovenská národná knižnica, 2008. – S. 515–516.
- Za Pavlom Valentom. In: Literárny (dvoj)týždenník. – Roč. 22, č. 21–22 (3. 6. 2009), s. 2.

VALTÝNI, Július

publicista, pedagóg

30. 8. 1907 Horné Strháre

11. 11. 1985 Levice

Narodil sa v rodine mlynára. V rodisku navštevoval ľudovú školu. V r. 1917-19 študoval na ev. lýceu v Banskej Štiavnici, v r. 1920-21 na

gymnáziu a v r. 1922-26 na učiteľskom ústave v Lučenci, kde v r. 1926 maturoval. Prvým učiteľským pôsobiskom bol Zemiansky Vrbovok, kde vykonával funkciu riaditeľa ev. národnej školy. Od r. 1934 pôsobil v Medovarciach. Okrem práce učiteľa sa venoval kultúrnej a osvetovej činnosti. V Medovarciach prežil druhú svetovú vojnu a po jej skončení sa presťahoval do Krupiny. V Krupine vykonával funkciu osvetového inšpektora a po zrušení okresu učil na základnej škole. Z Krupiny odišiel v r. 1956 na vlastnú žiadosť do Drienova. Za jeho pôsobenia dosiahla kultúrno-osvetová práca vysokú úroveň. Priam majstrovsky vedel využiť relácie miestneho rozhlasu. Úspešné podujatia, ktoré organizoval, zaujali aj pracovníkov Československého rozhlasu v Bratislave, ktorí prácu J. Valtýniho popularizovali. Pre osvetovú prácu nadchol mladých, ale aj starších ľudí. Z Drienova odišiel do Levíc, kde pôsobil ako zástupca riaditeľa základnej školy až do odchodu na dôchod.

Július Valtýni ako ľudovýchovní a osvetový pracovník uplatňoval nové formy s využitím modernej techniky. Svoje poznatky zhrnul v rozsiahlej rukopisnej práci *Osvetová práca na Drienove* (1982). Bol zberateľom a zapisovateľom ľudových piesní a pamiatok na Jána Rotaridesa. Vlastnej literárnej tvorbe sa venoval až po odchode na dôchodok. Je autorom krátkych prozaických útvarov a dramatických scénok z dedinského prostredia a relácií z regionálneho politického, hospodárskeho a kultúrneho diania pre Československý rozhlas. Články s kultúrnohistorickou problematikou publikoval v *Osvetovej práci*, *Roľníckych novinách*, *Novom slove* a *Učiteľských novinách*.

Literatúra:

- Gajdoš, Milan: 740 rokov obce Drienovo : 1256–1996. – Drienovo : Obecný úrad, 1996. – S. 10.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 6. T – Ž. – Martin : Matica slovenská, 1994. – S. 220.

WEIS, Jozef

výtvarník, publicista

10. 10. 1941 Senohrad

Žije vo Zvolene.

Pochádza z vidieckeho prostredia. Vyrastal v Senohrade. Po stredoškolských štúdiách pracoval v štátnej správe, neskôr ako redaktor Kultúrneho mesačníka Zvolena a týždenníka Vpred.

Publikoval v denníku Smer a v Osvetovej práci. Študoval filozofiu a výtvarné umenie na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Bol členom Slovenského syndikátu novinárov.

Spolupracoval so Slovenským rozhlasom v Banskej Bystrici, kde mu odvysielali dramatizované poviedky: Smrť prišla ráno, Hudecov prípad, S vypätím síl, Život na hranici, ktoré zhrnul do rukopisu pod pracovným názvom „*Dni búrok*“. Poviedky boli publikované v týždenníku Nový Vpred Žurnál.

Od r. 1992 publikoval reportáže zo svojich expedičných ciest po africkom kontinente, Ázii a po krajinách Európy. V cestopisoch zobrazuje naturel tamojších obyvateľov, život domorodých Nomádov na najväčšej púšti Sahare, ale i prírodné krásy, historické pamiatky osobností, ktoré modelovali kultúru krajín navštívených autorom. Spomínané reportáže vydal pod názvom *Po cestách dvoch kontinentov* (1995). Podobný charakter má tiež kniha reportáží *Ozveny ciest* (1999) z Afriky a z Britských ostrovov pod názvom *Nové cesty* (2008). V r. 2008 vydal básnickú zbierku *Spomienky v nás*. Svoje diela sám ilustruje a tým pokračuje vo výtvarnej tvorbe. Pravidelne sa zúčastňuje medzinárodných výtvarných sympózií. Jedno z jeho diel zdobí Pápežský palác vo Vatikáne. V poslednom období sa viac venuje písaniu scenárov a tvorbe dokumentárnych filmov s umeleckou tematikou. V r. 2005 získal na Medzinárodnom festivale ARTS film Kromněž 2. miesto za film Kniplo a dlátom, na celoštátnej súťaži CINEAMA v r. 2003 2. miesto za filmovú reportáž Výsadkový deň a v r. 2004 3. miesto za film Deň otvoreného letiska.

Literatúra:

- Pašková, S. – Matisková, E.: Súčasní regionálni autori. – Zvolen : Krajská štátna knižnica Ľ. Štúra, 1998. – S. 42.
- Matisková, Elena: Literárne osobnosti mesta a okresu Zvolen. – Zvolen : BBSK–Krajská knižnica Ľ. Štúra, 2008. – S. 113–114.
- Weis, J. – Šípková, D.: S dušou výtvarníka a cestovateľa. In: Zvolenskej noviny. – Roč. 5, č. 47 (19. 11. 1996), s. 3.

ZÁBOJNÍK, Juraj

spisovateľ, evanjelický kňaz

okolo r. 1608 Veselé

12. 5. 1672 Krupina

Pochádzal z poddanskej rodiny. Ako chudobný mendík sa učil vo Vrbovom, Čachticiach, Prievidzi a v Trenčíne. Pred r. 1635 začal pôsobiť v Prievidzi ako organista-kantor a neskôr rektor. V r. 1638 bol vysvätený za ev. kňaza. Pôsobil v Prievidzi, neskôr v Diviackej Novej Vsi, v r. 1644-45 v Senohrade a v r. 1657-71 v Bzovíku. Koncom roku 1669 ho v Slovenskom Pravne zvolili za superintendanta Zvolenskej, Turčianskej, Novohradskej a Hontianskej stolice. Počas prvej vizitácie bol v niekoľkodňovom zajatí na území južného Slovenska, okupovanom Turkami. Po zdĺhavých sporoch s jezuitmi pre rekatolizačné opatrenia musel r. 1671 na príkaz ostrihomského arcibiskupa opustiť faru aj obec Bzovík. Odišiel do Krupiny, kde žil aj s manželkou u vdovy šľachtickej A. Seléniovej-Ujfalušovej.

Juraj Zábojník patril medzi literárne činných predstaviteľov evanjelickej cirkvi na Slovensku. Písal duchovnú lyriku poznačenú vrúcnyim citom a poetickou silou ranného baroka. V duchovných piesňach vyjadril svoj postoj k osobným i spoločenským a všeľudským problémom. Sociálne motivované boli i jeho modlitby. Z rukopisnej pozostalosti vydal jeho dielo *Modlitby náboženské* r. 1686 v Levoči spišský senior Š. Francisci s doplnkami levočského kazateľa Daniela Sinapiusa-Horčíčku. Dielo vyšlo s finančnou podporou šľachtickej A. Seléniovej-Ujfalušovej. Modlitby sú silne aktualizované dobovými udalosťami a sociálnymi motívmi. Niektoré z nich sa neskôr dostali

medzi evanjelický piesňový repertoár. V rukopise zostala jeho kronika *Pamätihodné udalosti Kristovho roku 1660-1670*, v ktorých stručne zaznamenal udalosti uvedených rokov.

Literatúra:

- Brtňan, Rudolf: Básnik Juraj Zábojník. – Liptovský Sv. Mikuláš : Transcius, 1946. – 85 s.
- Encyklopédia Slovenska. Zv. 6. T – Ž. – Bratislava : Veda, 1982. – S. 477.
- Encyklopédia slovenských spisovateľov. Zv. 2. – Bratislava : Obzor, 1984. – S. 254–255.
- Kokavcová, Margita: Literárne osobnosti okresu Zvolen. – Zvolen : Vlastivedné múzeum, 1986. – S. 46.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 6. T – Ž. – Martin : Matica slovenská, 1994. – S. 383.

ZOCH, Samuel

náboženský spisovateľ, redaktor, evanjelický kňaz

18. 12. 1882 Cerovo

4. 1. 1928 Bratislava

Pseud.: Bojovník

Ľudovú školu navštevoval v rodisku. V r. 1893-97 študoval na ev. gymnáziu v Banskej Bystrici a v Šoproni. V r. 1901-05 študoval teológiu v Šoproni a na evanjelickej teologickej fakulte vo Viedni, kde bol vysvätený za kňaza. Už počas štúdií sa zapájal do študentského hnutia. Bol knihovníkom slovenského literárneho spolku *Národ* vo Viedni. Ako kaplán pôsobil v Novom Sade a v Cerove. Neskôr bol administrátorom cirkevného zboru v Kysáči a od r. 1907 farár v Modre. Tu nadviazal na pôsobenie svojho strýka, prevzal správu evanjelického sirotinca a postaral sa o vybudovanie novej budovy. Jeho modranská fara sa stala centrom národného a cirkevného života. Ako redaktor časopisu *Stráž*

na Sione zastával slovenských učiteľov, ktorí boli v čase maďarizácie často predmetom trestného stíhania. Medzi jeho priateľov patrili Štefan Krčméry, Kornel Stodola, Milan Ivanka, Martin Rázus. Udržoval korešpondenciu s Milanom Hodžom, Matúšom Dulom, Antonom Štefankom a inými. Počas prvej svetovej vojny skoncipoval základné články Deklarácie slovenského národa a budúceho politického usporiadania Slovenska. Deklarácia svedčí o Zochovej politickej i štátnickej zrelosti. V r. 1918 sa stal členom Slovenskej národnej rady.

Po vzniku Československej republiky pôsobil v r. 1918-1919 najskôr ako správca SNR pre Bratislavu a okolie, neskôr ako župan a vládny komisár Bratislavskej župy a mesta Bratislavy. Bol prvým slovenským županom Bratislavskej župy a mesta Bratislavy a zaslúžil sa o usporiadanie národnostných pomerov, riadny chod zásobovania a výroby, zriaďoval a podporoval kultúrne a školské inštitúcie. Zaslúžil sa o zaistenie Žitného ostrova pre Československú republiku. V r. 1919 sa vzdal županského úradu pre nesúhlas s niektorými krokmi vlády. Začal sa venovať cirkevným záležitostiam. Od r. 1919 bol administrátorom biskupstva a od r. 1922 biskupom Západného dištriktu evanjelickej cirkvi. Stal sa členom agrárnej strany, ktorú zastupoval ako poslanec v Národnom zhromaždení v r. 1925-1928. V r. 1927 sa stal čestným doktorom univerzity v Kaunase.

Vo funkcii biskupa sa pričínal o založenie Evanjelickej bohosloveckej fakulty v Bratislave. Osobitnú pozornosť venoval mládeži a najmä Zväzu evanjelickej mládeže. Bol priekopníkom ekumenizmu a propagátor sokolstva na Slovensku. Zaslúžil sa o novú koncepciu školskej politiky. Ako správca sirotinca sa staral o výchovu sirôt (postaral sa o výchovu a štúdium básnika Jána Smreka). Bol tiež autorom mnohých článkov a statí s cirkevnou a svetskou tematikou. Zúčastnil sa viacerých svetových konventov a konferencií.

Samuel Zoch bol všestrannou osobnosťou. Článkami, kázňami, výkladmi a homíliami prispieval do časopisov Stráž na Sione, Ev. kazateľ, Cirkevné listy, po r. 1918 najmä Slovenský denník a Slovenská politika. Tlačou vydal diela *Dvë kázání Samuela Zocha* (1908), *O význame nášho sirotinca pre náš náboženský život* (1909), *Adventné výklady* (1910), *Pod' za mnou* (1922), *Pán blízko* (1925), *Kázne nedel'né a sviatočné* (1926).

Pamiatky: pamätná tabuľa s bustou na rodnom dome v Cerove.

Literatúra:

- Encyklopédia Slovenska. Zv. 6. T – Ž. – Bratislava : Veda, 1982. – S. 500.
- Gajdoš, Milan: 720 rokov obce Cerovo : 1275–1995. – Cerovo : Obecný úrad, 1995. – S. 28–30.
- Gajdoš, Milan: Samuel Zoch – zabúdaný autor Deklarácie. In: Nový Vpred Žurnál. – Roč. 7, č. 51–52 (22. 12. 1998), s. 9.
- Krajčovičová, Natália: Samuel Zoch. In: Kováč, Dušan: Muži deklarácie. – Martin : Osveta, 1991. – S. 190–207.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 6. T – Ž. – Martin : Matica slovenská, 1994. – S. 464–465.

ZOCH, Stanislav

publicista, učiteľ, ľudovýchovný pracovník

30. 1. 1852 Jasenová

27. 11. 1911 Banská Bystrica

Pseud.: Cerovan

Základy vzdelania získal v rodičovskom dome. Študoval na Slovenskom ev. a. v. gymnázium v Revúcej. V r. 1868-69 bol kupeckým učňom u Makovických v Ružomberku a opäť sa vrátil na gymnázium do Revúcej. Po štúdiách pôsobil ako učiteľ na ev. ľudovej škole v Ponikách, v Banskej Hodruši, v r. 1879-1908 v Cerove a predčasne bol penzionovaný. Krátko pracoval ako pokladník Zvolenskej ľudovej banky

v Banskej Bystrici.

Patril medzi agilných národných, ľudovýchovných a osvetových pracovníkov. V učiteľskej praxi realizoval výchovu v slovenskom národnom duchu. Organizoval ochotnícke divadlo. So Samuelom Rafanidesom zriadil cirkevnú školskú knižnicu v Cerove. Za vlastneckú činnosť bol napadnutý v hontianskych maďarských novinách.

Cirkevná školská knižnica, v ktorej sa údajne nachádzali poburujúce knihy, bola zapečatená a za tzv. panslavizmus ho donútili k odchodu do penzie. V miestach pôsobenia, najmä v Cerove, podporoval hospodársky pokrok, poučoval o racionálnom obrábaní pôdy. Bol uznávaný ovocinár a včelár. Založil potravný spolok a mliekáreň. Privyrábal si viazaním kníh.

Stanislav Zoch bol činný literárne aj publicisticky. Skladal pohrebné verše, písal pedagogické príspevky, propagoval školské knižnice a upozorňoval na staré tlače. Je autorom početných hospodárskych článkov. Prispieval do periodík Obzor, Národné noviny, Evanjelická škola, Národný hlásnik, Včelka, Cirkevné listy, Dom a škola, Rodina a škola a do mnohých ďalších.

Literatúra:

- Gajdoš, Milan: 720 rokov obce Cerovo : 1275–1995. – Cerovo : Obecný úrad, 1995. – S. 28.
- Slávik, Ján: Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniórátu. – Banská Štiavnica, 1921. – S. 684–685.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 6. T – Ž. – Martin : Matica slovenská, 1994. – S. 465–466.

ZORKÓCI, Karol Jaroslav

básnik, publicista, evanjelický kňaz

9. 1. 1824 Banská Bystrica

9. 2. 1883 Žibritov

Ľudovú školu navštevoval v Banskej Bystrici, nižšie gymnaziálne triedy absolvoval v Gemeri, vyššie na ev. lýceu v Banskej Štiavnici. V r. 1845-47 študoval teológiu na ev. lýceu v Bratislave. V r. 1847-50 bol učiteľom v Pukanci. Od r. 1850 pokračoval v štúdiách na teologickej fakulte vo Viedni. Po štúdiách bol vychovávateľom v rodine A. Battika vo Vlkanovej a od r. 1855 až do smrti pôsobil ako evanjelický farár a učiteľ v Žibritove.

Literárne začal tvoriť v kruhu mladej štúrovskej mládeže počas bratislavských štúdií. Založil a viedol rukopisný časopis Národný

zábavník. Písal vlastenecky orientované básne a ponášky na ľudovú pieseň. Neskôr sa venoval výlučne tvorbe pre deti. Päťdesiatimi básňami, ktoré uverejnil v r. 1855 v dvoch zväzkoch pod názvom *Rečňovanky* (zborník vyšiel aj vďaka jeho finančnej podpore), patril k najproduktívnejším autorom štúrovskej literatúry pre deti. Detský svet mu však zostal cudzí, o čom svedčí aj skutočnosť, že pred psychologicky prijateľnejším pozitívnym príkladom preferoval verše s traumatizujúcou výstrahou a krutým trestom. Od iných dobových autorov, najmä od Augusta Horislava Škultétyho a Jonata Dobroslava Čipku, sa líšil i tým, že v jeho mentorujúcich veršoch absentovala výchova detí k vlasteneckému povedomiu. Okrem básní písal i populárno-náučné a informatívne články, ktoré publikoval v periodikách Slovenský pozorník, Obzor, Národné noviny a v kalendároch Domová pokladnica a Nový i starý vlastenecký kalendár. Ovládal nemecký, taliansky, maďarský, grécky a čiastočne francúzsky jazyk.

Literatúra:

- Slávik, J.: Dejiny zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu. – Banská Štiavnica, 1921. – S. 831–833.
- Sliacky, Ondrej: Literatúra pre deti a mládež v národnom obrodení. – Bratislava, Mladé letá, 1973. – S. 167–169.
- Slovenský biografický slovník. Zv. 6. T – Ž. – Martin : Matica slovenská, 1994. – S. 469.
- Slovník spisovateľov pre deti a mládež. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – S. 389.

ZOZNAM OSOBNOSTÍ

A

AMBRUŠ, Jozef

B

BALLEK, Ladislav

BANGA, Dezider

BARTOŠ, Ondrej

BENČÍK, Emil

BEZEK, Kazimír

BOBÁL, Samuel

BOSÁK, Pavel

BRAXATORIS, Karol

BRAXATORIS, Ondrej

BUJNÁK, Pavel

BURIUS, Ján (st.)

BURIUS, Ján (ml.)

Č

ČERVENÁK, Juraj

D

DRAGULOVÁ-FAKTOROVÁ,
Danuša

DUBOVSKÝ, Dušan

F

FARKAŠ-ŽIŠKA, Peter

FRAŇO, Jozef

G

GABAJ, Ferdinand

H

HATTALA, Martin

HOLÉCZY, Žigmund

HRANKO, Martin

HRONSKÝ, Jozef Cíger

HRUŠKOVIC, Samuel

K

KAČKA, Jozef

KANKA, Ján

KEMP, Michal

KERULOVÁ, Marta

KLAS, Peter

KMEŤ, Andrej

KNEŽOVIČ, Ján Cyril

KOHÁRI, Štefan

KRUDY, Daniel

L

LACIAKOVÁ, Irena

LÁNI, Juraj

LITVÍKOVÁ, Jana

LUNÁČEK, Jozef

M

MARKOVIČ, Matej

MARÓTHY, Daniel

MATUNÁK, Michal

MEDVECKÝ, Karol Anton

MUDROŇ, Michal

O

ODRAN, Milan

P

PIERSTL, Ondrej

PLACHÝ, Ondrej

R

REPÁŠOVÁ, Marta

ROTARIDES, Ján Alexander

S

SLÁDKOVIČ, Andrej

SLAVKOVSKÝ, Benedikt

STADTRUCKER, Ivan

SVOBODOVÁ, Etela

Š

ŠOLTÉSOVÁ, Elena Maróthy

ŠPITZER, Juraj

ŠTEFANOVIČ, Samuel

Dobroslav

ŠVIHRAN, Ladislav

T

TABLIC, Bohuslav

TIBENSKÝ, Rudolf

U

UHRIN, Pavol

V

VALENT, Pavol

VALTÝNI, Július

WEIS, Jozef

Z

ZÁBOJNÍK, Juraj

ZOCH, Samuel

ZOCH, Stanislav

ZORKÓCI, Karol Jaroslav

Názov: **Literárne osobnosti mesta a okresu Krupina**

Podnázov: Biografický slovník

Zostavila: Mgr. Elena Matisková

Zodp. red.: Mgr. Katarína Ďurovcová

Lektoroval: PhDr. Miroslav Lukáč

Fotografie: Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej
knižnice v Martine

Krajská knižnica L. Štúra vo Zvolene

Vydavateľ: Banskobystrický samosprávny kraj

Krajská knižnica L. Štúra vo Zvolene

Tlač a

grafická úprava: Vydavateľstvo TU vo Zvolene

Rok vydania: 2009

Náklad: 100 ex.

ISBN 978-80-85136-41-8

ISBN 978-80-85136-41-8

9788085136418